

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

**Podnikání a mateřství v rodinách s dítětem s
postižením**

bakalářská práce

Autor práce: Petra Vacková
Studijní program: Speciální pedagogika
Studijní obor: Speciální pedagogika
Vedoucí práce: PhDr. Vlastimila Urbanová

Datum odevzdání práce: 2. května 2013

Abstrakt

K dnešnímu životu ženy patří jak mateřství, tak vykonávání nějaké profese. V obou případech se mohou objevit určité odchylky. Co se týče profesního uplatnění, jde o způsob provozování. Bakalářská práce pojednává právě o podnikání. Odchylku v mateřství nabízí narození dítěte s postižením. V tomto případě dostává mateřství také odlišný rozměr, než je obvyklé.

Teoretická část popisuje v jednotlivých kapitolách pojmy, které se tohoto tématu týkají. Kapitoly jsou celkem čtyři, každá z nich zahrnuje i kombinaci dvou kapitol z důvodu, že jsou důležité právě souvislosti, které je třeba uvést.

První kapitola se snaží definovat mateřství od samotné podstaty ženy jako matky. Zmiňuje se i o současných trendech, které mateřství postihují. Kapitola popisuje i pojem matka dítěte s postižením, který vysvětluje, co toto specifické mateřství obnáší.

Profesní zaměření je součástí dnešního života každého, včetně žen i žen matek. Druhá kapitola rozebírá uplatnění žen na trhu práce a také matek, které mají zájem o pracovní uplatnění i po mateřské dovolené. Návrat nemusí vždy být jednoduchou záležitostí jak z pohledu matek, tak zaměstnavatelů, kteří mohou ulpívat na předsudcích. Pracovní uplatnění ovšem poskytuje i podnikání, které plní stejnou funkci, ale nabízí mnoho dalších rizik i přínosů. V kapitole se zmiňuje i přínos pracovní činnosti pro matky pečující o dítě s postižením.

Nedílnou součástí výchovy dětí a pracovní činnosti ženy je i rodina a její funkčnost. Třetí kapitola nabízí definici rodiny a jejích funkcí a celkového fungování rodiny jako systému. Ovšem rodina, ve které se objeví dítě s postižením, vykazuje určité odlišnosti od obvyklé rodiny. Důležité je, aby rodiče utvářeli rodinu správným způsobem, i přes ztížené podmínky.

Součástí kapitoly o rodině je i popis procesu vyrovnání se s dítětem s postižením. Přijetí určité odlišnosti není jednoduché. Také jde o dost náročnou krizovou situaci, kterou musí vyřešit každý po svém. Jde ale o posloupnost určitých stádií, po kterých následuje přijetí dítěte takového, jaké je. Teprve tento stav nabízí reálné zhodnocení celé situace.

Poslední kapitola teoretické části nabízí popis dítěte s postižením. Každé dítě je individuální. Individualita dětí s postižením je umocněna druhem a rozsahem postižení. Rozhodující se také může stát doba vzniku postižení, věk totiž přináší množství specifik z něho vycházejících. Dítě s postižením má stejně jako všechny děti i určitou duševní výbavu, kterou většinou dostává od svých rodičů. Pro děti s postižením je nadmíru důležité i jeho okolí. Okolo dítěte se pohybuje mnoho lidí, nejdůležitějšími jsou členové rodiny, potom příbuzní, jde ale o každého, kdo je s dítětem v kontaktu. Jde o jejich postoj nejen k postižení, ale především k bytosti celkově.

Na základě poznatků získaných v teoretické části práce se ukazuje jako nejlepší cíl zjistit podmínky a souvislosti takových matek, které tuto kombinaci úspěšně ve svém životě uskutečňují. Základní výzkumná otázka je stanovena v souladu s cílem práce.

Kvalitativní výzkum s designem případové studie poskytl nejlepší možné odpovědi na výzkumnou otázku. Polostrukturované rozhovory se dvěma ženami splňujícími nezbytné podmínky jsou provedeny hloubkově a nabídnou mnoho zajímavých informací k výzkumu.

Ve výsledcích jsou uvedené zprávy o respondentkách. Zprávy jsou vytvořené z rozsáhlých rozhovorů, ve kterých ženy popisovaly svoje mateřství s dítětem s postižením, podnikání i rodiny. Nejdůležitější byly ale souvislosti, které mezi sebou tyto skutečnosti mají. Veškeré individuality bylo důležité zvážit a zhodnotit.

Poslední část bakalářské práce nabídla celkové srovnání. Srovnání respondentek mezi sebou, ale hlavně srovnání výsledků s odbornou literaturou, která v teoretické části nabídla podstatné definice. Kapitola diskuze odpověděla na výzkumnou otázku.

Bakalářská práce má informativní ráz o možnosti řešení pracovní činnosti v případě výskytu dítěte s postižením v rodině. Může informovat širokou veřejnost, zvláště potom ty, kteří se o tuto problematiku zajímají.

Abstract

Motherhood and performing a profession belong to nowadays women's life. In both cases there can be some deviations. Regarding a professional career comes to a method of operating. This bachelor thesis deals just with entrepreneurship. The deviation in motherhood offers birth of a child with disabilities. Maternity receives unusual and different dimension in this case.

The theoretical part describes the terms in the individual sections, which are related to this theme. There are four chapters; each of them includes a combination of two chapters because they are very important for connection which should be mentioned.

The first chapter tries to define motherhood from the very nature of a woman as a mother. It mentions also current trends that affect motherhood. This chapter describes also the concept the mother of a child with disabilities, which includes what this specific motherhood entails.

Professional specialization is a part of everyone life today, including women and women mothers. The second chapter analyzes the success of women in the labor market and also mothers who are interested in the job opportunities after maternity leave. Return does not always have to be an easy task for mothers or employers, who may adhere to prejudices. Job opportunities also provide business that fulfills the same function, but offers many additional risks as well as benefits. The chapter also mentions the benefits of working activities for mothers taking care of children with disabilities.

Family and its functionality is an inseparable part of the education for children and woman's working activities. The third chapter gives definition of family and its functions and the overall running of a family system. But the family, in which appears a child with a disability, shows some differences from normal families. It is important for parents to create their family the right way, despite the difficult conditions.

The constituent part of this chapter about family is a process description of coping with a child with disabilities. Acceptance of some differences is not easy. It's rather difficult critical situation and everyone must solve it on its own. But that is the specific sequence of certain stages followed by the adoption such a child. Only this state of affairs offers realistic evaluation of the situation.

Last chapter provides a description of a child with disabilities. Each child is an individual. The individuality of children with disabilities is enhanced by the type and extent of disability. A time of disability can also become decisive; age in fact brings a number of specifics stemming from the age. Any child with a disability as well as all children has some mental equipment, which they usually receive from their parents.

For children with disabilities is extremely important their surroundings. There are a lot of people who move around the child, members of the family are the most important and then come relatives. But this can be anyone who is in contact with the child. It means their attitude to disability, and also their attitude to a human overall.

Based on the knowledge acquired in the theoretical part the best target to find out the conditions and connections of such mothers who this combination successfully in their life realize. The basic research question is established in accordance with the work order.

Qualitative research with design case studies has provided the best possible answers to the research question. Semi-structured interviews with two women fulfilling necessary conditions are in-depth and provide piece of interesting information for the research.

There are mentioned reports about respondents in the results. The reports are created from extensive interviews in which women described their motherhood with a

child with disabilities, entrepreneurship and families. But the most important there were the connections which these facts have between themselves. All individuality was important to consider and evaluate.

The last part of the bachelor thesis offered an overall comparison. There is not only a comparison of respondents with each other, but also comparing the results with the literature, which offered substantial definitions in the theoretical part. The chapter called discussion answered the research question.

The bachelor thesis has informative character with possible solutions of work activity in the case of a child with a disability in the family. It can inform the general public, especially those who are interested in this issue.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval(a) samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to – v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne (datum)

.....

(jméno a příjmení)

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucí práce PhDr. Vlastimile Urbanové za cenné rady při zpracovávání bakalářské práce.

Dále respondentkám, které mi poskytly množství užitečných informací, bez kterých by práce nemohla vzniknout.

V neposlední řadě si mé díky zaslouží i rodina a přátelé, kteří při mě stáli po celou dobu studia.

Obsah

ÚVOD.....	14
1 SOUČASNÝ STAV.....	16
1.1 MATEŘSTVÍ.....	16
1.2.1 Žena, matka.....	16
1.2.2 Současné trendy mateřství	17
1.2.3 Matka dítěte s postižením.....	18
1.2 MATKA A PRACOVNÍ ČINNOST.....	20
1.2.1 Žena – matka v zaměstnání.....	21
1.2.2 Podnikání.....	22
1.2.3 Přínos pracovní činnosti pro matky dětí s postižením.....	26
1.3 RODINA.....	28
1.3.1 Rodina jako systém	30
1.3.2 Hlavní funkce rodiny.....	31
1.3.3 Rodina s dítětem s postižením.....	33
1.3.4 Proces vyrovnání se s dítětem s postižením.....	37
1.4 DÍTĚ S POSTIŽENÍM	43
1.4.1 Individualita dítěte.....	44
1.4.2 Rozsah postižení.....	44
1.4.3 Věk dítěte.....	44
1.4.4 Základní duševní konstituce dítěte.....	46
1.4.5 Postoj okolí a příbuzných	46
2. CÍL PRÁCE.....	48
2.1 CÍL PRÁCE	48
2.2 VÝZKUMNÁ OTÁZKA.....	48

3. METODIKA	49
3.1 METODIKA VÝZKUMU	49
3.2 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU	51
4 VÝSLEDKY	52
4.1 RESPONDENTKA A	52
4.2 RESPONDENTKA B	55
DISKUZE	61
ZÁVĚR	66
SEZNAM INFORMAČNÍCH ZDROJŮ	68
PŘÍLOHY	72
<i>Příloha č. 1 – Schéma základních témat a otázek</i>	72
<i>Příloha č. 2 – Informovaný souhlas</i>	74
<i>Příloha č. 3 – Přepis rozhovoru, respondentka A</i>	75
<i>Příloha č. 4 – Přepis rozhovoru, respondentka B</i>	75

Úvod

Být matkou je jedna věc. Být matkou postiženého dítěte je věc druhá a vlastnit a vést podnik věc třetí. Co teprve kombinace těchto tří věcí dohromady?

Mateřství je přirozená součást života ženy. I mateřství ale může přinést neočekávané události, například narození dítěte s postižením. Pokud tato událost nastane, celé mateřství se mění v úplně odlišný úkol. Matka dítěte s postižením musí změnit své hodnoty a rozhodně věnovat svému dítěti více péče.

Dítě s postižením není jednoduchý *pojmem*. Vztahuje se k němu jeho přijetí matkou a celou rodinou. Zásadní je i typ a rozsah postižení, s čímž souvisí i doba vzniku postižení. Je také důležitá osobnost dítěte, která utváří jeho celkovou individualitu a té je potřeba věnovat dostatek pozornosti.

Hlavně rodinné zázemí je důležité pro matku, která pečuje o dítě s postižením. Není to totiž jenom její úkol vychovávat a poskytovat podnětné prostředí pro své dítě. Na tomto procesu se podílí i otec a případní sourozenci. Rodina poskytuje dítěti řadu důležitých vztahů a jistot, které z definice rodiny vyplývají.

V současném životě ženy je součástí i její pracovní uplatnění. To se může uskutečňovat různými způsoby. Jedním z nich je podnikání, které může vyplývat z osobních představ a zaměření. Řídit podnik ovšem není jednoduchá záležitost, kterou může provozovat kdokoli. Vyžaduje jak určité vlastnosti, tak mnoho dalších specifických předpokladů a prostředků.

Podnikání ovšem může nabízet i určitou svobodu, která může matky uspokojit. Nabízí se totiž řízení veškerých aktivit podle svých potřeb a v případě matek dětí s postižením i potřeb jejich dětí. Nejen tato svoboda se stává vyhovující. Dalším faktem

je i finanční zabezpečení, které se ovšem odvíjí od rozsahu, ale především úspěšnosti podniku. Profesní činnost přináší i vymanění ze stereotypu každodenních starostí a povinností a také možný styk s lidmi z různých oblastí. Podnikání přináší i způsob seberealizace, která do života může přinést další rozměr.

Každý člověk je individuální a každá matka postiženého dítěte má jiné priority. Jak se celá situace vyvine, když se v rodině objeví dítě s postižením, rozhodne hlavně matka svým rozhodnutím. Záleží na způsobu přijetí dítěte a jeho zapojení do kontextu života. Ten si řídí každý podle sebe. Praktická část práce nabídne pohled dvou žen, které zastávají ve svém životě roli matky dítěte s postižením a současně roli podnikatelky, řídící úspěšné firmy.

1 Současný stav

1.1 *Mateřství*

Mateřství je obecně očekávaná součást životní cesty ženy, je spojeno s obdobím dospělosti ve smyslu životního poslání, životní náplně. Mateřská láska je přirozená a vztah s dítětem je pro ženy zdrojem pozitivních emocí, které nelze ničím nahradit ani prožít jiným způsobem. (Hašková, Pomahačová, 2006)

Pro mnohé ženy je mateřství příležitost k osobnímu naplnění. Určité sebevyjádření a osobní rozvoj mohou dodat ženě pocit osobní hodnoty, popřípadě smysluplnosti života. Mateřství dokazuje svůj přínos v oblasti rozvoje vztahů, kdy přináší většinou radostný vztah s dítětem a dodává novou dimenzi ve vztahu k partnerovi. Začnou se vytvářet i nová přátelství s jinými matkami a rodinami, které mají také malé děti. (Sobotková, 2001)

1.2.1 **Žena, matka**

Identita dospělé ženy je odjakživa neodmyslitelně spjata s mateřstvím. Z role ženy totiž přirozeně vychází péče o domácnost a o dítě. Přeměna do role matky nejčastěji nastupuje po nalezení partnera, se kterým společně začne žena uvažovat o založení rodiny, to je totiž přirozené pokračování a naplnění partnerského svazku. (Hašková, Pomahačová, 2006)

Dle Matějčka (1986) je důležitý proces seznamování se s novým tvorečkem, tedy vytváření nového života probouzejícího se v těle matky během těhotenství, kdy se vytváří biologické pouto. Jakmile se ale oddělí pupeční šňůra, promění se toto pouto

v psychologické. Nastává potřeba opatrování a ošetřování dítěte. Toto pouto přetrvává již po celý život.

Matějček (1986) tedy zdůrazňuje, že role matky spočívá především v tom, že matka dítě chrání před neznámým, nepřátelským či cizím světem a zajišťuje pro potomka pocit bezpečí. Tyto činnosti předčí i potřebu krmení či ochranu před tělesnými nepříjemnostmi.

Ženy jsou vybaveny určitou mateřskou intuicí, převzetí role matky je vnímáno jako přirozený instinkt. Mateřské city, které se probouzejí po porodu, se projevují nejčastěji pocity vřelosti a něhy a pocitem bezvýhradné lásky ke svému dítěti. Zároveň se mohou dostavit i těžká období, kdy nastane vyčerpání po tělesné námaze, nepřetržité péči a nenahraditelnosti, tedy octnutí se psychicky na dně. Žena je vybavena určitou představou o mateřské roli a zároveň se během vlastní péče o dítě do role stylizuje dle vlastních zkušeností. Může být ovlivněna zkušenostmi s vlastní matkou nebo podléhat fantazijní představě o ideální matce. Taková matka pečuje nepřetržitě o své děti, uspokojuje veškeré jejich potřeby, věnuje jim dostatek času, je stále dobře naladěná a umí se ovládat, tedy nikdy nekřičí a hlavně není hysterická, hraje si s dětmi a vykazuje skvělé pedagogické schopnosti. Každá žena se s těmito předpoklady pro dobrou matku vyrovná po svém, tedy každá matka má jiné přednosti a individuální styl výchovy. (Wiekert, 2007)

1.2.2 Současné trendy mateřství

Jedním z charakteristických trendů je klesání porodnosti. V naší společnosti přibývá žen i rodin, které zůstávají bezdětnými nebo rodin pouze s jedním dítětem. (Helus, 2007)

Velkým problémem současnosti je, že ženy mohou přebírat díky množství antikoncepčních prostředků přehled nad počátkem mateřství.

Jako další trend uvádí Sobotková (2001) právě odkládání mateřství. Je zřejmé, že tzv. pozdní mateřství není žádný nový jev, ale jeho příčiny jsou nyní zcela jiné. Ženy odkládající mateřství žijí a pracují ve městě a budují nejdříve svou profesní kariéru. Dalším faktorem je, že v současnosti se objevuje mnohem více rozvedených a znovu uzavíraných manželství než dříve. Ženy se také potýkají s problémem, že nemohou nalézt vhodného partnera.

Odkládání mateřství se neděje jenom díky rozhodnutí matky, ale spíše jako důsledek okolností. Pro ženu je důležité být emocionálně připravená mít dítě. Starší matky tuto připravenost získávají časem jako emocionální zralost či stabilitu, která následovala po dosažení určitých životních cílů. Ženy v období střední dospělosti mají obecně větší sebedůvěru, sebejistotu, narůstá jim pocit kontroly a autonomie. Tato emoční zralost starších žen je nakonec pozitivním faktorem v přístupu k dítěti. Dalším podstatným důvodem k odložení mateřství je profese a také potřeba finanční jistoty. U některých žen se před mateřství dostávají jiné životní okolnosti. Bývají to problémy s otěhotněním nebo absence vhodného partnera. (Sobotková, 2001)

1.2.3 Matka dítěte s postižením

Jedna z nejdůležitějších hodnot je pro matku spokojenost a zdraví jejího dítěte. Pokud se ale zdraví potomka naruší, může dojít k jednomu z nejhorších životních traumat. Z takovéto situace se nedá utéct, přináší náročné zvládání a zdroj stresu. Je zcela jisté, že dojde k velké změně v životě ženy a není snadné se s takovou změnou vyrovnat.

Každé postižení či oslabení potomka matce přivádí jakési trauma, se kterým se musí vyrovnat. Díky náročné péči matky nemohou nastoupit do zaměstnání nebo se věnovat svým koníčkům a aktivitám. Jejich životní stereotyp, který se nedá měnit, je

unavuje a vyčerpává, zejména pokud nemají nikoho, kdo by jim s péčí pomáhal. Občas se vyskytuje u matek i problém, že si o pomoc nedokážou říct. Můžeme zde postrádat dostatek poradenských služeb od různých institucí, pomoc od přátel a známých, ale nejvíce podporu od partnera a blízké rodiny. Ženy pečující o dítě s postižením se mohou cítit izolované, odlišné od společnosti, jelikož ztrácejí kontakty s přáteli a nemají tolik prostoru se s nimi setkávat. Překážkou jsou odlišné potřeby dítěte s postižením nebo jeho méně přizpůsobivé chování. Současně i únava a vyčerpání z neustálé péče o něj. (Vágnerová, Strnadová, Krejčová, 2009)

Osobnost matky

Osobnost matky hraje velice důležitou roli. Vhodnými vlastnostmi, které usnadní překonávání překážek, jsou trpělivost a vytrvalost, potřeba udržení optimismu a nadhledu nad všemi problémy a schopnost s nimi bojovat a nevzdávat se. Ovšem pro každou matku je nejdůležitější schopnost přijmout dítě takové, jaké je, musí se přizpůsobit jeho možnostem a s nutností investovat mnoho úsilí i na dosažení malých úspěchů.

Nejmenší problémy s vyrovnáním mívají matky, kterým vyhovuje role ženy v domácnosti, nebo žijí v takovém rodinném zázemí, které jim mnoho překážek dokáže usnadnit. Ty ženy, které se dokážou osobnostně vyrovnat s dítětem s postižením a touží po zaměstnání, bývají dostatečně schopné si svůj život zorganizovat ke spokojenosti všech. Pro životní spokojenost matek s dítětem s postižením je tedy vhodné mít přijatelné sociální zázemí, ve kterém se matce dostane potřebné opory, být dostatečně vyrovnaná a optimisticky laděná osobnost, která snadno nepodléhá stresovým situacím a také být vybavena schopnostmi hledání správných řešení, které budou vyhovovat dítěti, respektive celé rodině. (Vágnerová, Strnadová, Krejčová, 2009)

Na sociálním zázemí se nejvíce podílí rodina, je tedy důležité jak se k dítěti s postižením postaví rodina jako celek. Více v kapitole 1.3.3 Rodina s dítětem s postižením.

1.2 Matka a pracovní činnost

Profesní uplatnění žen-matek se stává problémem. Stát se matkou pro ženu znamená přerušení nebo ukončení kariéry a začít se naplno věnovat péči o dítě. Soulad pracovního a rodinného života je pro matku konfliktní. Na trhu práce je žena znevýhodněna oproti muži, ovšem žena s dítětem je ještě diskriminovanější oproti dalším ženám, a to i přes stávající zákony. (Hašková, Pomahačová, 2006)

Ženská práce celosvětově není dostatečně docenována. Zaměstnavatelé si dokáží najít mnoho legálních forem diskriminace vůči matkám. Ženy kvůli mateřství často pracují na zkrácený pracovní úvazek či pouze v dočasném pracovním poměru, čímž dochází ke snížení odměn a neplacení zákonných pojištění zaměstnavatelem.

Ženám v profesním uplatnění brání nedůvěra společnosti v jejich opravdový zájem o práci, který je spojován s jejich biologickým úkolem, stát se matkou. Je obvyklé, že se ženy u přijímacích pohovorů setkají s otázkou týkající se mateřství a způsobu řešení sladění pracovních úkolů a péče o dítě. I toto jednání může být považováno za diskriminační, bohužel je jen velmi těžko právně prokazatelné. (Hubinková, 2008)

Zaměstnání ženy přináší, při úplné rodině se dvěma rodiči, druhý zdroj rodinného příjmu, který ovšem není považován za největší přínos pro rodinu. Uplatnění ženy na trhu práce je především chápáno jako způsob dosažení určité míry nezávislosti ženy. Matka, která se rozhodne pro zaměstnání, by měla mít s dítětem stejný vztah, jako matka bez zaměstnání. Zaměstnání nesmí být překážkou k poskytování hodnotného emocionálního zázemí pro svého potomka. (Chaloupková, Šalamounová, 2004)

1.2.1 Žena – matka v zaměstnání

Významné zvýšení počtu zaměstnaných žen nastalo po II. světové válce. Větší zapojení žen na trhu práce v podstatě znamenalo změnu tradičního vzorce chování žen. Ženy začaly být, a dodnes jsou, zaměstnávány ve sféře služeb, v administrativě, ve školství, ve vědeckých institucích, ale i ve zpracovatelském průmyslu, zemědělství, stavebnictví. Všeobecně lze říci, že ženy se věnují profesím, kde není vyžadována tak velká fyzická síla, řemeslná dovednost s nářadím a nástroji nebo technické znalosti.

Zapojení ženy do pracovního procesu v jakémkoli oboru přináší především seberealizaci, získání vlastních finančních prostředků a vymanění ze sociální kontroly od svého okolí. V současnosti se ženy aktivně podílejí na chodu české ekonomiky z více jak 50%. (Hubinková, 2008)

Na českém trhu se v současnosti předpokládá, že žena, budoucí nebo současná matka, se stane v důsledku rodičovství méně spolehlivou a méně nebo nedostatečně dostupnou pracovní silou. Dalším faktem jsou hodnoty, tedy na co ve svém životě kladou ženy důraz ve sféře placené práce. U žen totiž převažuje orientace na mimopracovní podmínky, jako je vzdálenost práce, doprava a organizace pracovní doby. Muži preferují seberealizaci prostřednictvím práce a kariéry. Ženy daleko více přihlížejí na potřeby rodiny a uvědomují si rodinné závazky. (Křížková, 2006)

Kombinování rodinného a pracovního života je dnes každodenní realitou mnoha rodičů. Evropské trendy již ukazují, že se vyplácí nastavit rodině přátelské podmínky. Podmínky pro pracovníky vycházejí z těchto změn: masový vstup žen na trh práce, rozvoj politik genderové rovnosti od konce 50. let 20. století a politik rovných příležitostí žen a mužů. Ve vyspělých evropských společnostech se již s novějšími podmínkami počítá. V české společnosti došlo v posledním desetiletí zejména k těmto změnám: zavedení rodičovské dovolené pro oba rodiče dle dohody, prodloužení mateřské a rodičovské dovolené, zrovnoprávnění otců v přístupu k rodičovské dovolené současně s ochranou zaměstnaneckých práv, zavedení možnosti neomezeného

přivýdělků během pobírání rodičovského příspěvku a čerpání mateřské dovolené. Zákonem daná práva umožňují kombinaci práce a rodiny, ovšem organizace nejsou příliš ochotny poskytovat další výhody umožňující tuto kombinaci a soustředí se na zaměstnance stále jako na jednotlivce bez ohledu na jejich rodinnou situaci. Dopad se jasně odráží na ženách -matkách, které jsou stereotypně více zatíženy péčí o rodinu a domácnost. Čeští zaměstnavatelé se výhradně soustředí na maximalizaci zisku a neuvědomují si, jak přínosné by pro jejich podnik bylo, kdyby vytvořily podmínky přátelské rodinám zaměstnanců, které by přinesly větší oddanost a hlavně produktivitu práce. (Křížková, 2007)

Hubinková (2008) se zmiňuje o řadě firem, které podporují rodiny a tak nepřímo pomáhají zaměstnaným ženám. Nejedná se o žádnou charitativní činnost, ale o využití všech možností, jak zaměstnávat takové pracovníky, kteří budou výkonní a motivovaní. Je to v podstatě strategická obchodní iniciativa vedoucí k vyšší produktivitě firmy. Možnosti této strategie jsou například flexibilní pracovní doba, prodloužená mateřská dovolená nebo rozšířené placení nemocenské dovolené. Ženy, které kombinaci práce a rodiny s pomocí zaměstnavatele zvládají, se prokazují jako spokojenější, pracují efektivněji a mají nižší míru absencí. Je tedy zcela jasné, že prorodinná opatření ze strany firem jsou prospěšná, navíc nevedou k ekonomické ztrátě, protože jsou podporovaná státní legislativou. V českých firmách většinou žádný oficiální program pro zaměstnané matky neexistuje, vždy tedy záleží na osobním přístupu a vstřícnosti zaměstnavatele k ženě a na určité vzájemné dohodě.

1.2.2 Podnikání

V případě uvážení, že organizace či zaměstnavatelé nejsou k ženám – matkám vstřícní a neposkytují jim to, co si představují, mohou se rozhodnout pro jinou formu uplatnění své pracovní činnosti. Podnikání nabízí matkám s dítětem mnohé výhody, ale zároveň se pro ně může stát velkým rizikem.

Charakteristika podnikání mluví o cílevědomé činnosti, ve které činitel, tedy podnikatel uplatňuje své iniciativní a kreativní přístupy. Podnikatel také organizuje a řídí transformační procesy. Ty mají praktický přínos, užitek a také přidanou hodnotu. Během podnikání je důležité umět přijímat rizika a počítat s neúspěchem. (Veber, Srpová, 2005)

Počet žen podnikatelek se v české ekonomice stále zvyšuje. Ženy, a obzvláště potom matky, touží po svobodě v rozhodování o sobě samé. Nejobtížnější bývá pro ženu první a rozhodující krok, a to rozhodnutí, že budou podnikat. V tomto případě jsou ve výhodě muži, kteří většinou oplývají větší ochotou riskovat. Pro dobré podnikání je potřeba velké úsilí, sebevzdělávání se, stálý zájem o trh a obor podnikání, umět se zamyslet nad potřebami budoucích perspektivních zákazníků a jejich poptávkou. V tomto směru přijde ženám vhod jejich přirozená schopnost empatie. Možným úskalím se může stát nepochopení a výhrady k podnikání od partnerů nebo celé rodiny, zároveň se může žena setkat s neskutečnou podporou od manžela či dětí. Pro ženy jsou charakteristické obory podnikání prodej zboží v malém, restaurační služby, účetnictví, hlídání dětí, turismus, výroba řemeslných výrobků, výroba potravin, úklidové služby atd. (Hubinková, 2008)

Při rozhodování o zahájení podnikání je důležité projít mnoha úvahami a promyslet, zda bude mít podnikání pozitivní dopad. Zapojení se do podnikání není považováno za nevratný proces, je ovšem spojeno s vynaložením určitých nákladů, které v případě neúspěchu budou nenávratně ztraceny, což se týká i psychiky a újmě na ní, např. poškození prestiže nebo nesplněná očekávání.

Jako první je třeba zvážit situaci, ve které se potenciální zájemce o podnikání nachází. Zda má, či nemá zaměstnání, popř. důchod a rád by realizoval své představy, ať už z rozhodnutí, že chce něco dokázat nebo finančně přilepšit sobě a rodině. Oproti zaměstnání v organizaci podnikatel nemůže počítat s pravidelnou osmihodinovou pracovní dobou a zároveň, že každý měsíc pravidelně obdrží určitou mzdu. Na osobu

podnikatele je kladeno mnoho požadavků na znalosti zákonů, znalost daňových a účetních povinností a také odpovědnost za své pracovníky a jejich mzdy.

Úspěšné malé a střední podnikání závisí vyloženě na osobě podnikatele. Je tedy výrazně spjato s jeho osobním životem a obzvláště záleží na zdraví, zázemí (např. rodině) a uspokojení z práce, profese podnikatele.

Většina podnikatelských aktivit vyžaduje určité materiální předpoklady. Jde o prostory, kde bude podnikání probíhat, dále určité vybavení nebo pořízení zásob. Je tedy třeba reálně zvážit finanční stránku podnikání, aby hned v začátcích nedošlo k zastavení činnosti.

V neposlední řadě je důležité mít určitý podnikatelský záměr, tedy vědět, v jaké oblasti a s čím podnikat. Jde o představu o tom, co bude předmětem podnikatelských aktivit, jak s ním podnikatel obstojí na trhu, popř. jaká existuje konkurence. (Veber, Srpová, 2005)

Podnikatel

Podnikatel je člověk, který objeví příležitost a soustředí se na to, aby ji určitým způsobem využil. Užívá k tomu svých peněz i ostatních prostředků a zároveň počítá s riziky spojenými s realizací plánů.

Na podnikání je lepší pohlížet spíše jako na určitý charakteristický typ chování než na charakterový rys osobnosti. Je tedy velice obtížné popsat typického podnikatele. (Barrow, 1995)

Podnikání je záležitost dlouhodobá. Podnikatelské aktivity jsou často spojeny s postupným rozvojem, budováním a posilováním podnikatelské pozice. Je třeba počítat s tím, že veškeré zaměření bude podléhat podnikatelským aktivitám.

„Být podnikavý“ znamená propojení vhodného podnikatelského záměru s jeho prosazením v praxi. Je tedy důležité mít určité dispozice, např. schopnosti trvalejšího rázu, převážně vrozené jako rozumová inteligence, organizační schopnosti atd., dále podnikatelské a odborné vědomosti, a také dovednosti, tedy dokázat aplikovat vědomosti při řešení konkrétních problémů. Druhou záležitostí jsou osobní vlastnosti

podnikatele. Nejdříve všeobecné, jako bezúhonnost, důvěryhodnost, poctivost, čestnost, zásadovost, důslednost, přesnost, a také specifické, např. rozhodnost, svědomitost, iniciativnost, cílevědomost, vytrvalost, samostatnost, zodpovědnost, vztah k práci a vztah k druhým lidem.

Výrazným faktorem v podnikání je motivace, která je vázána na vnitřní podněty člověka, tedy představy, tužby, zájmy a hlavně neuspokojené potřeby, které vyvolávají psychické napětí. To se stává impulzem k určitému chování jedince.

Schopnost porozumět příležitostem je velice přínosná. Příležitosti se zřídka kdy opakují a není snadné správně rozpoznat jejich přínos a potenciál. Podnikatel by měl monitorovat možné příležitosti a současně je vyhodnocovat jak jsou pro něj vhodné. Příležitosti bývají spojeny s rizikem, ale nikdy nemají stejný dopad na podnikatele. Pokud se příležitost nevyužije, může to znamenat úspěch i nevýhodu vůči ostatním podnikatelům.

Iniciativa, aktivita, kreativita, optimismus a pozitivní myšlení. Tyto výrazy jsou pro charakteristiku podnikatele nejčastější. Vyskytují se z důvodu dynamického vývoje prostředí, technologií či přístupů k řízení, na které úspěšný podnikatel musí umět reagovat. Největší úspěchy sklízí novinky, a to jak ve výrobcích a službách, tak způsobech zpracování a užívání nástrojů a také v aktivaci pracovníků. Osobní příklad podnikatele se stává nezastupitelným přínosem pro všechny.

Většina klíčových rozhodnutí je doprovázena množstvím rizik a nejistot. Podnikatel musí být vybaven schopností rozhodovat a přijímat důsledky.

Dobrý zdravotní stav je i pro podnikatele nepostradatelný, zejména potom psychická stránka. Podnikatel nemá danou pracovní dobu a je vystaven mnoha stresům a také pracuje pod různými nátlaky. (Veber, Srpová, 2005)

Výhody a nevýhody podnikání

Podnikání přináší příležitost pro výdělek. Výše výdělku už záleží na úspěšnosti a požadavcích podnikání. Daleko větší výhodou se stává získaný pocit svobody, který vychází z nezávislosti a zodpovědnosti podnikatele. Realizace se odvíjí od individuálních potřeb a hlavně podle vlastních představ. Svoboda se projeví i v oblasti

podnikání, podnikatel se totiž může realizovat v oboru, který mu přináší skutečné uspokojení. Podnikáním se člověk mnoho naučí, ať už jde o obranné mechanismy při krizových situacích, organizační schopnosti potřebné při aktivaci zaměstnanců nebo schopnost udržovat pořádek v administrativní činnosti. Další faktor je vláda nad vlastním osudem, která je v případě prosperujícího podniku výhodou, bohužel pro neúspěšné podnikatele se stává zkázou.

Nevýhody mají stejného jmenovatele jako výhody, ovšem odlišné dopady. Je to velký risk, který se jednou promrhanou příležitostí může obrátit v životní zátěž v podobě finančních potíží. Hodiny práce věnované podnikatelskému záměru se časem mohou proměnit v trápení, které už uspokojení podnikateli nepřináší. Navíc ho izoluje od jeho společenského a rodinného života, dopad se může objevit i na zdravotním stavu. Zodpovědnost za své činy je snesitelná a může být považována za velice kladný faktor, ovšem pro podnikatele, který přebírá zodpovědnost za mzdy svých pracovníků a současně se potýká s dluhy, je tento faktor velkou nevýhodou. (Barrow, 1995)

1.2.3 Přínos pracovní činnosti pro matky dětí s postižením

Velká část matek se současně se smířením s identitou matky postiženého dítěte smíří i nutností rezignovat na své pracovní ambice. Ovšem návrat do zaměstnání nebo provádění jakékoli pracovní činnosti může mít na matku velice pozitivní kompenzační vliv. Dokáže zlepšit vlastní sebehodnocení a dodat pocit životní spokojenosti.

Pracovní činnost přináší především nové podněty, které se zcela odlišují od neustále stejného koloběhu při péči o dítě s postižením. Zaměstnání rozvíjí a udržuje různé kompetence a také nabízí jiný životní program. Matka setrvávajíc ve stereotypu může dojít k pocitu, že její schopnosti upadají a začne se tím trápit.

Mnohé matky naplňovala jejich profesní činnost ještě před narozením dítěte. Měly svou práci rády, bavila je, ale vzhledem k nové skutečnosti se jí musely vzdát nebo ji opustit. Tyto ženy bývají velice motivovány k návratu do práce a často se pro ně stává zdrojem pozitivní stimulace.

Péče o dítě s postižením přináší i vysokou míru soustředěnosti a zároveň tak sociální izolaci, která následně může vést k pocitu osamělosti. U těchto matek se může objevit i jakási frustrace skutečností, že veškeré jejich kontakty souvisí pouze s postižením dítěte. Zaměstnání nebo odlišná pracovní činnost můžou ženě nabídnout mnohé kontakty s různými lidmi a setkávání se s nimi s odlišným záměrem.

Návrat do zaměstnání může být významný pro udržení vlastní sebeúcty. Potřeba něco dokázat, prosadit se je pro ženy podstatná i přesto, že mívají nižší ambice spojené s ochotou se jich vzdát, když to bude rodina nebo domácnost vyžadovat. Zároveň vědomí svých profesních kompetencí může být pro matku zdrojem určité jistoty, že dokáže finančně zabezpečit sebe i dítě v případě rozpadu manželství.

Finanční závislost na manželovi může být pro ženu nepříjemná a mohou se k ní stavět jako k ponižující. Stejně tak závislost na široké rodině nebo sociálních dávkách snižuje matčinu sebeúctu a přispívá k nárůstu životní nespokojenosti. Zaměstnání či podnikání je stává pro ženu prostředkem finanční nezávislosti. (Vágnerová, Strnadová, Krejčová, 2009)

Předpoklady matek dětí s postižením

Každá matka vyhodnocuje svoji situaci jiným způsobem. Rozhodnutí, že se vrátí do zaměstnání nebo začnou provádět nějakou pracovní činnost je výsledkem vzájemného působení různých potřeb a silně závisí i na matčiných schopnostech, především organizačních.

Matky a obzvláště matky dětí s postižením se setkávají s velkými potížemi při získávání profesního uplatnění. Mají zvýšené nároky, potřebují zkrátit či jinak upravit úvazek, častěji se vyskytuje potřeba ošetřování člena rodiny, není k dispozici hlídání nebo musí absolvovat nějaké vyšetření u lékaře. Z těchto důvodů je postoj k profesi či k prosazení přání jít pracovat málo sebevědomý a cílevědomý. Matky často pracovat chtějí, ale kvůli náročné organizaci každodenního života, o tom pouze uvažují, než aby reálně něco dělaly. Při přechodu do zaměstnání je potřeba zajistit někoho, kdo dokáže s péčí o dítě asistovat a přeorganizovat veškeré denní rituály tak, aby dítě v žádném

případě nestrádalo. Jde o velice náročnou situaci, se kterou není lehké správně naložit. (Vágnerová, Strnadová, Krejčová, 2009)

1.3 Rodina

Rodina je nejstarší společenská skupina lidí, kterou spojují různé vnitřní vztahy. Jsou to například manželství otce a matky, pokrevní spojení rodiče s dítětem nebo sourozenecký vztah dětí. Působí na ni také různé vnější vlivy jako prostředí nebo společnost. Rodina je biosociální systém, který se neustále vyvíjí v koloritu celé společnosti. (Kukla, 2007)

Matějček (1992) uvádí, že rodinu definuje každý odborník jinak, podle jiných priorit a odlišných znaků. Pro Matějčka je nejpodstatnějším aspektem pohled dítěte. Existují totiž určité základní psychické potřeby, které by měly být v náležité míře uspokojovány tak, aby se dítě po duševní stránce mohlo vyvíjet zdravě a společností k užitku. Vnější znaky rodiny jsou z hlediska dítěte absolutně nedůležité. Matějček se zaměřuje tedy i na rodinnou výchovu, která podle zákona vůbec rodinou není, např. vychovávatelé popř. osvojitelé. Důležité je, aby mezi dítětem a vychovávatelem existovalo vzájemné přijetí, vzájemnost pocitu uvolnění, spokojenosti, radosti a ostatních pozitivních prožitků.

V rodinné výchově je charakteristickým znakem vytváření hlubokých a trvalých citových vztahů, ve kterých se uspokojuje základní psychická potřeba životní jistoty. Děti lásku přijímají a také vracejí, rodiče se snaží si tento hluboký vztah co nejvíce udržet už kvůli budoucnosti, kdy se k nim děti budou vracet, pomáhat jim a sdílet s nimi svoje starosti a radosti. V dnešní době je rodiči upřednostňováno ono citové pouto před jakýmsi finančním zabezpečením. Dalším rysem rodinné výchovy je společná budoucnost, kterou přináší dospělému člověku jeho dítě. Pro tuto budoucnost je důležité, aby rodič nebo vychovávatel měl možnost zasahovat do budoucnosti dítěte,

tedy ji plánovat, formovat a být na ni zaměřen a také svoji budoucnost si plánoval a formoval s ohledem na dítě. Rodič neodděluje svůj osobní čas od času dítěte a přijímá a tvořivě zpracovává soulad vývoje dítěte a stárnutí sebe sama. Pro rodinu je samozřejmé sdílení prostoru, času a prožitků. Vzájemné sdílení je předpokladem pro učení a vzdělávání, které můžeme označit jako „školu života“, což znamená učení nápodobou, učení identifikací, učení přítažlivými vzory, společnou činností, soužitím, nikoli výukovými metodami podle osnov a učebnic. Velký význam mají i společné rozhovory u rodinného stolu, společné plánování, předávání modelů společenských vztahů, postojů a hodnot. V této problematice se ovšem může dojít do několika extrémů překročení hranic. Může to být narušená intimita dítěte nebo naopak, kdy rodič se vzdává své intimity a učiní si z dítěte důvěrníka. Dalším znakem rodiny je existence výchovné interakce. Tento model výchovy předpokládá, že jde o vzájemné působení jednoho na druhého. Nedochozí tedy k jednostrannému působení vychovávatele i dospělý by měl být výchovně ovlivněn svým vychovávaným dítětem. Tato interakce se projevuje v citovém zaujetí všech zúčastněných. Rodič nemůže být pouze chladným pozorovatelem, je nutně účastníkem interakce, každý projev dítěte se ho osobně dotýká, dává najevo svou libost nebo nelibost v jejich nejrůznějších variantách. Prožívá také hrdost a zklamání nad všemi formami chování dítěte, může se cítit dotčen či uražen, ale také povznesen nebo ochoten za dítě bojovat. Posledním znakem rodiny je princip soužití a sdílení, již se myslí vhodné užívání odměn a trestů. I pozitivní vztah k druhému si vyžaduje patřičný odstup a nadhled, má-li uvážlivě vychovávat. Jednání by se mělo obejít bez většího vzrušení radostného či bolestného, což je při pravém soužití velice těžké. Osobní vztah většinou převyšuje všechny ostatní. Rovina soužití je zřejmě hlavní síla rodinné výchovy. Stává se, že v rodině se odpouští bez odčinění a odměňuje bez zásluhy, jelikož lidé, kteří spolu žijí, mají tendenci dělat druhým radost, obdarovávat se, projevovat svůj kladný citový vztah, přičemž prožitek má ten, kdo dává, i ten, kdo přijímá. S trestem je to obdobné. Ten se v rodině ukládá málokdy, je pro něj totiž typické, že se vychovatelům uleví, když ho mohou prominout nebo čestně ukončit. Odpouštění má ale také velkou výchovnou účinnost, znamená osvobození od

pocitu viny a také obnovení narušeného vztahu. Tento vztah se díky odpuštění může zpevnit a stát se vřelejším, než byl dříve. (Matějček, 1992)

Podle sociologické definice je rodina primární skupinou, v níž se formuje osobnost dítěte, které v ní prožívá všechny fáze svého života. Nejprve jde o rodinu orientační (výchozí), do které se jedinec narodí a vyrůstá v ní. Je zde objektem výchovy. Rodinu reprodukční vytváří jedinec proto, aby sám přebíral rodičovskou roli. (Havlík, 2002)

Moderní forma rodiny se nazývá jako rodina nukleární podle toho, že jejím jádrem jsou pouze dvě generace - rodiče a děti, nikoli už rozsáhlá síť příbuzenstva. Dle Parsonse zde jednotliví členové vykonávají určité role, které jim jsou přiděleny, například otec roli živitele, žena roli matky a manažerky domácnosti. (Jandourek, 2003)

1.3.1 Rodina jako systém

Prvky systému rodina jsou lidé ve vzájemné interakci. Tito lidé mezi sebou spojují i několik vztahů, mnohdy i s odlišným charakterem. Rodinu tedy nepoznáme podle zkoumání jednotlivce, protože chování každého ovlivňuje všechny ostatní. (Matějček, 1992)

Rodinný systém má i své subsystemy, ze kterých se skládá. Základním bývá manželský subsystem, který hraje roli ve všech vývojových fázích životního cyklu rodiny. Schopnost ženy a muže vybudovat si řádný vztah se totiž odráží na výchově dětí. Dalším subsystemem je rodič – dítě, který vzniká těhotenstvím ženy. Příchod dítěte znamená životní zkušenost, která může být radostná, zároveň ale dokáže být zdrojem krizových situací. Pokud se objeví v tomto subsystemu problémy, signalizují nestabilitu rodiny. Dalším je sourozenecký subsystem, ve kterém se dítě učí spolupracovat, soutěžit, vzájemně podporovat, vyjednávat a vytvářet kompromisy. Tyto zkušenosti a dovednosti získané se sourozenci, dítě uplatňuje i v jiných sociálních situacích s jinými

děti, a modifikovaně i později v životě. Rodinným subsystémům je důležité nahlížet velmi tvořivě a pružně, nezvykle obsažně a dynamicky. Subsystémy jsou pořád ve vývoji a neustálém pohybu. Role v jednotlivých subsystémech se liší a poskytují také odlišné osobní uspokojení. Vzájemně se tyto role také prolínají, jsou vzájemně propojené interakcemi a všechny hrají roli v udržování rovnováhy rodinného systému. (Sobotková, 2001)

Matějček (1992) uvádí, že porucha v jednom prvku, v jedné části, v jednom subsystému se vždy projeví ve funkci celku. Rodina se neporuší, pokud se přestěhuje, ale nemůže zůstat stejnou, pokud se něco stane s dítětem nebo matka se stane závislou na alkoholu.

V rodinném systému dochází ke dvěma typům změn: 1. kontinuální, 2. diskontinuální. Kontinuální změny jsou pozvolné, v rodině jsou dány postupem času čili vývojem, dospíváním, stárnutím jednotlivých členů i celku systému. Diskontinuální změny bývají náhlé. Jakmile se odehraje událost, která přinese náhlou změnu, nemůže rodina být taková jako před změnou. Někdy se užívá termínu „krizová událost“, která přináší určité nároky, zátěže, stresy a jejich zvládnání, které je pro postižený systém náročné. (Matějček, 1992)

1.3.2 Hlavní funkce rodiny

Pro jedince by měla být rodina především emocionálním zázemím, pilířem bezpečí a jistoty, stimulace, podnětů a uznání, místem elementárních zkušeností a základnou pro vstup do společnosti. (Havlík, 2002)

Helus (2007) uvádí deset základních sociálně psychologických funkcí rodiny, které mají význam pro zdravý vývoj dítěte a úspěšnou socializaci. Některé se mohou vázat pouze na určitý věk, ovšem kvalitou realizace ovlivňují celý vývoj jedince.

- Uspokojování základních, primárních potřeb dítěte v raných stádiích jeho života, jedná se o biopsychické potřeby i rané psychické potřeby bezpečí, lásky, pravidelného životního rytmu atd.
- Uspokojování závažné potřeby organické příslušnosti dítěte, což je potřeba domova, potřeba mít svou matku nebo svého otce a identifikovat se s ním. Vytváří se zde prostředí životní jistoty, ve kterém si dítě uvědomuje, že patří do spolehlivých a láskyplných mezilidských vztahů. Toto podvědomí je základem touhy a potřeby se integrovat mezi lidi, projevovat se vůči lidem, vyvíjet se do vztahů mezi lidmi a do lidského prostředí.
- Poskytování akčního prostoru, tzn. prostoru pro jeho akční projev, činnou seberealizaci a součinnost s druhými.
- Vytváření vztahu k věcem rodinného vybavení – k zařízením domácnosti, přístrojům a nástrojům, předmětům hezkým a cenným, aby předměty byly pochopeny jako hodnoty, které pro členy rodiny něco znamenají a je třeba předměty používat, chránit a udržovat v pořádku podle určitých pravidel.
- Prvopočáteční prožitek sebe sama jako chlapce/dívky, kdy rodina vkládá do tohoto sebepojetí generový obsah a smysl. Nápomocny jsou vzory matky a otce, případně babičky a dědečka či sourozenců.
- V rodině probíhají bezprostředně působící vzory a příklady nabízející lásku k otci a matce, vcit'ování se do nich, napodobování jejich jednání a přemýšlení o životě, skrze které se dítě učí vidět v druhém člověku osobnost a samo touží být osobností.
- Zakládání, upevňování a další rozvoj vědomí povinnosti, zodpovědnosti, ohleduplnosti a úcty jako něčeho samozřejmého, co patří k životu. V rodině je dítě přirozeně zapojováno do společných činností rodinného kolektivu.
- Poskytování příležitosti vejít do mezigeneračních vztahů a tím hlouběji proniknout do chápání lidí různého věku, různého založení či různého postavení.
- Vytváření představy o širším okolí, o společnosti a světě prostřednictvím rodičů, prarodičů, starších sourozenců, příbuzných a přátel, kdy dítě nahlíží

na svět profesí, svět různých občanských povinností a také svět problémů a pokušení, kterým je v životě třeba čelit.

- Rodina je prostředí, kde se jedinec může svěřit, očekávat vyslechnutí, radu a pomoc. Pro dítě i dospělého se stává útočištěm v situacích životní bezradnosti.

Požadavky na rodinu jsou tedy velice náročné. Neplnění uvedených funkcí má pro socializace jedince vážné důsledky. Dopadá ovšem i na společnost. (Havlík, 2002)

1.3.3 Rodina s dítětem s postižením

Po nepříjemném poznání, že se v rodině objevilo dítě s postižením, následuje pro dítě a rodinu nové období vzájemných vztahů a rodinného soužití. Rodiče či vychovatelé musí začít být aktivní ve výchově a nemít dítě jako zátěž a životní zklamání, ale naopak, brát ho jako životní úkol. (Matějček, 2001)

Mít v rodině dítě s postižením by nemělo být tolik odlišné od výchovy dítěte zdravého. Vždy ale záleží na několika faktorech. Nejdůležitější jsou povahy a způsoby zvládání náročných situací rodičů, kteří jsou s dítětem v nejbližším kontaktu.

Matějček (2001) se zmiňuje o úzkosti a citlivějším reakcím rodičů vůči nešetrným slovům, neopatrnému zájmu a netaktnímu jednání ostatních lidí v okolí. Vzdory vůči životním krizím jsou získány z předchozích zážitků v životě. Lidé, kteří již zažili vážnou životní příhodu či neštěstí a dovedli se s tím sami nebo pomocí druhých lidí vyrovnat, dovedou se zpravidla snáze vyrovnat i s novým zklamáním nebo nepříjemnými zážitky. Co se týče postojů k dítěti a jeho výchově, nevznikají nijak náhle. Jsou výsledkem celoživotních zkušeností s výchovou. Pocházejí z vlastního dětství, ze vztahu k vlastním rodičům, zkušenosti z doby zamilování i z manželského života, včetně vztahu k druhému v manželské dvojici, atd. Nikdo nemá stejné

zkušenosti, které potom interpretuje na svém dítěti a proto každé dítě má od počátku zcela osobité, individuální životní a vývojové podmínky.

Děti s postižením mají tytéž základní potřeby jako všechny ostatní děti, takže potřebují dostatečný příjem jak podnětů z okolí, tak vhodnou dávku citů. V dítěti se již od nejnižšího věku tvoří základy, na nichž bude vyrůstat celá stavba jeho osobnosti. Právě rodina je nejpřirozenějším prostředím, ve kterém se výchova dítěte uskutečňuje. V rodině je zapotřebí vybudovat základnu pro dobrou léčebnou a nápravnou práci přímo ve vědomí a postojích rodičů a vychovatelů dítěte. (Matějček, 2001)

Deset rad pro rodiče dětí s postižením

Matějček (1992b) uvádí deset zásad pro rodiče dětí s postižením, které by jim měly poradit usnadnit situaci.

- Vědět co nejvíce informací je pro každého, kdo pečuje o dítě s postižením důležité, obzvlášť pak pro členy rodiny. Dostatek informací pomůže porozumět postižení. Informace poskytují lékaři a odborní pracovníci, kteří se svými vědomostmi dokážou vysvětlit kdejaké nejasnosti.
- Aktivní účast a přijetí situace jako životního úkolu. Rodič musí mobilizovat své síly a navodit atmosféru spolupráce v okruhu svých nejbližších.
- Být obětavý, ale ne obětí. Rodič může být vyčerpán neustálou péčí, která často probíhá několikrát dokola a je časově náročná. Ovšem vychovatel či rodič by se také měl udržovat v jisté životní kondici, aby mohl být ta nejlepší opora a společník pro své dítě. Je dobré práci s dítětem rozdělovat, aby se na ní podíleli všichni členové rodiny.
- Realistický pohled na vývojovou perspektivu, který nám umožní lékaři a psychologové je třeba přijmout a být s ním vyrovnán. Nemůžeme počítat s absolutní jistotou, ale pro rodiče je snadnější přijímat skutečnosti podle přibližného očekávání, než být zaskočen jakýmkoli zklamáním. Důležité je

přijmout také fakt, že dítě se vyvíjí podle svého tempa, podle vlastního řádu, tedy jinak, než ostatní děti. Rodiče se musí vyhnout i jakémukoli srovnávání, které neprospívá dítěti, rodičům a v podstatě ani okolí.

- Promítání osobních prožitků do dítěte je zbytečné. Dítě s postižením své postižení neprožívá jako okolí, žije svým dětským životem s jeho radostmi a starostmi tak, jak to přibližně odpovídá jeho duševní vyspělosti. Často tedy trpí daleko víc rodiče, kteří jsou k dítěti citově vázáni. Daleko důležitější je dítěti pomáhat k radostnému životu než ho litovat.
- Čas, odhodlání a dobrá vůle rodičů a vychovatelů je nutno využívat co nejučelněji. Je potřeba si uvědomit, že všechno má svůj čas a určitou míru. Je zbytečné předbíhat lékařská vyšetření, rehabilitační cvičení nebo speciální výukový postup. Někteří rodiče vynakládají zbytečně moc energie ve snaze posunout se dál. Pokud se samotnému dítěti nějaké předbíhání nelíbí, mohou se v něm objevit obranné tendence a dalšímu vývoji je tedy zabráněno.
- Rodičů s podobným problémem je mnoho, je tedy třeba využívat jejich ochoty sdílení svých zkušeností, starostí i radostí. Rodiče se stejnými zážitky mohou nejlépe porozumět a být velkou duševní oporou v těžkostech. Nejsou to ale jenom ostatní rodiče, ale i zdravotničtí odborníci, speciální pedagogové či pracovníci odborů péče o dítě, které ovšem musí sám rodič oslovit a o pomoc je požádat. A co se týče ostatních lidí, kteří nemají žádné zkušenosti, i ti mohou být nápomocni rodičům dítěte s postižením. Je ovšem důležité, aby se tyto rodiče chovali přirozeně a otevřeně hovořili o svých starostech a brzy se dočkají sympatické odezvy.
- Zvýšená vnímavost k reakcím okolí je přirozená, ovšem zbytečná. Často se rodiče dětí s postižením setkají se zvědavými pohledy, nemístnými poznámkami či rozpačitým chováním od okolí. Bez tohoto pocitu napětí by rodič zjistil, že základem těchto nepříjemných situací je nevědomost, nějaká falešná představa, nesprávná informace, ale nikoli zlý úmysl. Některé poznámky bývají vysloveny nešetrně a zabolí, ale rodiče musí pochopit, že ani na jedné straně není lehké se s touto skutečností vyrovnat a sžít.

- Manželé by si měli být vzájemnou oporou a ostatní příbuzní, přátelé a známí by měli tuto oporu sdílet zvenčí. Těžké úkoly se zvládají nejlépe společně a pečovat o dítě s postižením je úkol mimořádně náročný.
- Realistické myšlenky ohledně budoucnosti, která pojednává o budoucích potřebách dítěte, rodiče a celé rodiny. Ohledně dítěte se jedná o vzdělavatelnost, využití stacionáře nebo umístění dítěte do ústavu. A co se týče rodičů je zde otázka ohledně dalších dětí v rodině. (Matějček, 1992, s. 5 – 14 malá)

Nevhodné výchovné postoje rodičů k dětem s postižením

Výchovné postoje k dítěti se tvoří ve složitém vývojovém procesu, souvisejícím s vývojem osobnosti vychovatele. Jak již bylo řečeno, odráží se zde vlastní zkušenosti z dětství, dosavadní psychosociální vývoj, inteligence a vzdělání, osobní systém hodnot i ideálů, ale také všechny konflikty, napětí, úzkosti, se kterými se ve vztahu k dítěti vychovatel setká. (Matějček, 1992)

Dle Matějčka (2001) jsou následující postoje překážkou ve vývoji dítěte. Nevhodné postoje k výchově se objevují u všech dětí, ale při výchově dětí s postižením jsou častější a výchovně nebezpečnější.

Výchova příliš úzkostná se objevuje v případech, kdy rodiče na svém dítěti příliš lpí ze strachu, aby si neublížilo, a nadměrně jej ochraňují. Sami rodiče vyhodnocují většinu činností jako pro dítě nebezpečné, a tak jej omezují ve vlastní iniciativě a tím pádem i v jeho sociálním vyspívání. Tento postoj se nejčastěji objevuje v rodinách, kde se potomkovo postižení projevuje navenek dramatickými příznaky (epileptické záchvaty, náhlé stavy slabosti, ztráty vědomí, apod.). Dítě se k postoji rodičů staví dle svého temperamentu, tedy aktivně a vzpourou nebo pasivně a podřízením se a ztrátou iniciativy.

Výchova rozmazlující se projevuje též velkou citovou závislostí rodičů. Tyto rodiče své dítě zbožňují, oceňují za každý jeho projev a vývojový pokrok. Rodiče cítí, že jejich

dítě je o něco ochuzeno a tak se mu vše snaží vynahradiť přemírou lásky. Dítě nechtějí nechat osamostatnit, chtějí, aby bylo pořád jen jejich a na nich závislé. Neustálým podřizováním ztrácí rodiče u dítěte autoritu a díky tomu mu nejsou schopni poskytnout ani dost jistoty a sebedůvěry.

Výchova perfekcionistická, s přepjatou snahou po dokonalosti, kdy rodiče kladou na dítě požadavek, aby bylo ve všem první a mělo úspěch bez ohledu na jeho reálné možnosti. Na dítě s postižením jsou kladeny neúměrné nároky, rodiče ženou své dítě do nepřiměřených výkonů. Soustavné přetěžování dohání dítě k obranným postojům, díky kterým se pak zamezí zdravému utváření jeho osobnosti.

Výchova protekční směřuje k dosažení těch hodnot, které jsou pro dítě pokládány za zvlášť „významné“ a „výhodné“ pro další život. Rodiče se snaží těchto hodnot docílit bez ohledu na způsob dosažení. Rodič tedy dítěti ve všem pomáhá, všechno za něj sám vyřizuje, připravuje mu cestičku pro jednodušší cestu kupředu bez nepříjemností. Vyžaduje pro něj přehnané ohledy a úlevy a nedostatky dítěte buď zveličuje, nebo zastírá podle potřeby, aby dosáhl svého cíle. Dítě nemá šanci povahově vyspět ani se osamostatnit a navíc rodiče dítěti způsobují nepříjemné společenské situace a v okolí k němu vzbuzují nedůvěru a odpor.

Výchova zavrhuje nastává v případech, kdy se rodiče nedokázali přenést přes danou skutečnost a v dítěti vidí neustále zdroj svého neštěstí. Většinou se s ní setkáváme ve skrytých formách.

1.3.4 Proces vyrovnání se s dítětem s postižením

Před narozením dítěte má každý rodič nějaká očekávání. Týkají se jak pohlaví, tak vzhledu nebo určitých vlastností a schopností.

Jakmile se ale rodič dozví o narození dítěte s postižením a doktor nepotvrdí jeho očekávání, může si to rodič vysvětlit jako pochybení v biologicky i psychologicky pojaté rodičovské roli. Může se tak stát při narození nebo i během života, následky jsou

ale stejné. Dítě není zcela zdravé ani zdatné a neodpovídá očekávané normě. (Matějček, 1992)

Je nutné si uvědomit, že tato skutečnost ovlivní celý rodinný život. Ve většině případů si situace vyžádá přebudování systému hodnot, který měla rodina doposud nastaven určitým způsobem. Je také zapotřebí pozměnit plány do budoucna, které díky vzniklé situaci nemůžou zůstat stejné. Je jisté, že jde o mimořádnou zátěž, se kterou se rodina a blízké okolí musí vyrovnat. (Fitznerová, 2010)

Kerrová (1997) zmiňuje, že každý rodič se učí od chvíle, kdy se mu dítě narodí. Ovšem učení se rodičovství dítěte s postižením je složitější, je to intenzivní dvoustupňový proces. Jedním stupněm je seznamování s novými fakty a zvládání problémů dítěte. Druhým je vnitřní prožívání škály pocitů, vyplývajících z přizpůsobování novým starostem o dítě a změně v životě.

Cílem zvládnutí náročné zátěže spojené s narozením dítěte s postižením je vyrovnání se s touto skutečností, aby se rodiče mohli posunout dál. Jde o dlouhodobý proces, ve kterém musí rodič najít vysvětlení na tři základní skutečnosti. Nejprve jde o nalezení identity. Identitu celé rodiny, ale i identity dítěte s postižením. Zjišťují zde základní informace o postižení, péči a jak tato událost změní celý život. Další je hledání smyslu této traumatizující události, tedy zda existuje nějaký význam pro rodiče a jejich život a zdůvodnění, proč se to týká zrovna jich. Poslední otázky, po překonání dvou předchozích skutečností, směřují k volbě o dalším životním směřování jak osobním, tak rodinném. Jde o zjišťování nových, většinou omezených možností, popř. pomoc dítěti. (Vágnerová, Strnadová, Krejčová, 2009)

Tento zásah do života a následné naservírování úplně nové situace přináší problém s identifikací. Je potřeba se s ním určitým způsobem vyrovnat. Různí autoři popisují několik fází, kterými si rodiče procházejí.

E. Kübler-Rossová (in Jankovský, 2006) uvádí šest stádií:

- počáteční šok,
- popření,
- smlouvání,
- agrese (zlost),
- deprese,
- rovnováha,
- přijetí dítěte s postižením.

Jankovský (2006) považuje za důležitou jako první tzv. fázi nulitní, která nastupuje, když rodič o narození dítěte s postižením ví, ale není schopný si tuto možnost připustit a přistoupit na ni.

Tato fáze předchází počátečnímu šoku, což je reakce na sdělení o narození dítěte s postižením naprosto přirozená a silně emoční. Rodiče se ocitají v naprosto neočekávané realitě, prožívají deziluzi a hluboké zklamání. Jejich vysněné očekávání se nenaplnilo a začínají hledat zoufalé odpovědi na otázku „proč zrovna já“. Takovýto šok přináší zcela nepřiměřené reakce, se šokem je totiž spojen i pocit ztráty, ztráty plánů, naděje a snů. (E. Kübler-Rossová in Jankovský, 2006)

Šok a zdrcení z této situace často odvádějí pozornost při zprávách o diagnóze. Lékaři i psychologové vědí, jakou zátěž sdělení přináší, proto jsou si vědomi, že informaci musí zopakovat vícekrát.

Podle Matějčka (1992b) poznání faktu, že je dítě postiženo, vyvolá v rodiči silnou úzkost a pocit beznaděje. Jde o ztrátu jakési dosavadní životní jistoty. Taková úzkost může u rodiče trvat různě dlouho, u někoho hodiny, dny nebo měsíce.

V dalším období se začnou projevovat obranné tendence, které jsou vyvolány napětím a nejistotou. Obranné mechanismy mají různé formy, setkáme se například

s popíráním skutečnosti. Rodič se snaží vyvrátit skutečnost, hledá různé důvody, které by mu mohly potvrdit, že to není možné a jedná se o omyl. (Matějček, 1992)

V tomto období se také setkáváme s obviňováním. Podle Vágnerové, Strnadové, Krejčové (2009) se obviňují zejména matky, které jsou zahlceny nepříjemnými pocity ve smyslu „co jsem ti to provedla“. Tyto reakce jsou zdánlivě nesmyslné, ale ze subjektivního hlediska je pochopitelné, že se rodič dítěti chce obětovat, aby odčinil svou předpokládanou vinu. Vinu si může přisuzovat rodič sobě nebo v rodičovském páru jeden druhému, ale je také možné, že rodič za viníka označí nějakého odborníka, který například sděloval informaci, či profesionála, který se od zjištění postižení okolo dítěte pohybuje. Je také možné svalení viny na nějakou nadřazenou sílu, která je zcela mimo dosah vlivu rodičů, a oni jsou oběťmi.

Matějček (1992) v souvislosti s hledáním viny uvádí, že ve většině případů za vzniklé postižení nemůže nikdo z obviněných – rodiče, prarodiče, zdravotničtí pracovníci. Hledání viníka může přivést rodiče na jiné myšlenky, ale ve skutečnosti není prospěšné pro nikoho. Takováto obranná tendence zpravidla jen kazí rodinné ovzduší, kdy může dojít k nesouladu a nakonec i rozvodu, což rozhodně není pro dítě vhodné. Takového konce by se měla snažit vyvarovat každá rodina, obzvláště rodina s postiženým dítětem. (Matějček, 1992)

Jako další se objevuje agrese, tedy zlost a zloba. Jde o nepřehlédnutelnou fázi, protože rodiče jsou rozzlobení na sebe, ať už vzájemně nebo jde o autoagresi, nebo na lékaře či zdravotnické pracovníky. Často je tato zloba namířena právě proti lidem z nejbližšího okolí, a pokud se jedná o zdravotnický personál, tak proti těm, kteří jsou nejobětavější a nejvnímavější. Psychologicky se tato situace dá vysvětlit tak, že rodič všechno vnímá jako velkou nespravedlnost, kterou zdánlivě eliminuje tím, že sám udělá nespravedlnost jinou. (E. Kübler-Rossová in Jankovský, 2006)

Nekonečné hledání viníků a hořkost komplikuje péči o dítě. Během řešení, kdo za to vlastně může, se totiž opomíná samo dítě. Najít příčinu nebo viníka postižení neznamena, že problém zmizí, často je zklamání ještě větší. Pokud zloba vyústí k jednání se soudy o podání žaloby, čekání na výsledek je dlouhé a složité a rozhodně nestojí za opakovanou bolest a napětí. (Kerrová, 1997)

Agrese může vyústit do stadia deprese a úzkosti. Rodiče zasáhne hluboký smutek společně s pocitem viny a naprostého selhání. Často si rodiče myslí, že narození dítěte s postižením je jim uloženo jako trest za nejrůznější prohřešky v jejich životě. Takováto situace může vést rodiče k naprostému vyčerpání až do takové míry, že nejsou schopni pláče, který by jim ulevil. Převládá v nich pocit, že vše je navždy ztraceno. V této fázi se může objevit riziko zlomové životní krize, kdy je zapotřebí jednat s rodiči důsledně citlivě a hledat s nimi pevné místo pod nohama, které jim umožní postupný návrat do běžného života. (E. Kübler-Rossová in Jankovský, 2006)

Je důležité, aby rodiče jakoukoli krizi či svou obrannou fázi překonali. Pokud se nezdaří, rodiče zůstanou s narušenou identitou, která rozhodně není dobrou základnou pro účinnou pomoc dítěti ani jim samým. Rodiče se mohou izolovat od společnosti, stáhnout se do ústraní nebo se naopak stanou hyperaktivními v hledání pomoci dítěti. Můžou být agresivní vůči okolí nebo až paranoidně nedůvěřivý a vztahovační. Jde opravdu o zásah do hloubi osobnosti a je nutné jakoukoli formu obrany překonat. (Matějček, 1992)

Každý rodič je jiný a s tímto faktem se vyrovná po svém. Někteří si projdou většinou stadií, jiní přeskočí podle nich nesmyslné uvažování. Hlavní je vytvoření nové představy svého dítěte, která již respektuje fakt, že je jejich potomek zdravotně postižený. Přijali už i skutečnost, že díky této události se všechno změnilo, tedy život jejich i celé rodiny. V této fázi si měli rodiče projít fází truchlení nad ztrátou původní představy, která rozhodně nebyla nikterak lehká. Hledáním smyslu skutečnosti se dá najít alespoň nějaký pozitivní význam, který by situaci umožnil chápat jako

zvládnutelnou. Rodiče si musí vytvořit vlastní způsob interpretace příčiny a skloubit jej se stávajícím názorem na život. Nyní je potřebné se naučit hledat pomoc u profesionálů, zvládat různé problémy, které se mohou v budoucnu objevovat postupně a vytvořit si představu o budoucím životě. Často se stává, že dojde k modifikaci sebepojetí a ke změně postoje k jiným lidem a vlastním životním perspektivám. (Vágnerová, Strnadová, Krejčová, 2009)

Překonání obrany, neklidu, nejistoty a pocitů viny symbolizuje, že začíná proces vyrovnávání a život s dítětem dostává nový smysl. Cíl snažení a práce se netýká jenom rodiče, ale součástí je přijetí dítěte takového, jaké doopravdy je a současně přijetí sebe sama jako rodiče, který vychovává dítě s postižením. Matějček (1992) mluví o hrdinství, které pramení z mimořádné osobní i společenské hodnoty zajistit dítěti šťastný život a obstát v tíživých životních okolnostech. (Matějček, 1992)

Strategie zvládání zátěžové situace mají různý charakter odlišný podle toho, jaké varianty člověk používá a jaké jsou pro něho dostupné vzhledem k okolnostem i změnám, které z nich vyplývají. Tato rozdílnost odolnosti a množství strategií zvládání je důvodem, proč některé rodiny zvládnou narození dítěte s postižením bez větších problémů, zatímco jiné nejsou schopné se s tím vyrovnat. (Vágnerová, Strnadová, Krejčová, 2009)

1.4 Dítě s postižením

Dítě s postižením jako takové, není ve své podstatě vůbec odlišné od ostatních dětí. Podle Fitznerové (2010), co se týče potřeb, jsou stejné. Potřebují dostatečně podnětné prostředí, které nabízí podněty v přiměřeném množství, kvalitě a ve správný čas. Stejně důležité jsou pro ně citové vazby k rodičům a prarodičům a také pocit životní jistoty.

Důležitá je pro ně i láska, kterou uvádí Kerrová (1997). Když se o dítě pečuje s láskou, je jisté, že se dítěti uspokojí všechny potřeby. Dítě s postižením je především dítětem, až potom je dítětem s určitým problémem.

Z této základní definice tedy vychází, že je důležité pohlížet na dítě s postižením celostně a vnímat všechny jeho složky bez ohledu na postižení.

Psychologie nemocných a lidí s postižením

Matějček (2001) uvádí psychologii nemocných a lidí s postižením. Ta se zabývá obecně otázkami o duševní činnosti a duševním vývoji lidí, kteří se dostávají změnami způsobenými onemocněním v lidské osobnosti a všemi důsledky do mimořádné společenské situace. Postižení ani nemoc nevytváří nové zvláštní vlastnosti člověka, ale připravují mu náročnější životní situaci, která přináší zvýšené nároky na přizpůsobení. V rámci psychologie a pedagogiky je tedy podstatné porozumět jejich životní situaci a zároveň snižovat nebo zcela odstranit potenciální ohrožení, popřípadě jej přeměnit v pozitivní přínos. Je-li dítě dobře vedeno a zachází se s ním přiměřeně vzhledem k jeho potřebám a možnostem, tak i vážně nemocné dítě se bude vyvíjet dobře a „zdravě“. (Matějček, 2001)

1.4.1 Individualita dítěte

Individualita každého dítěte je zásadní. Je důležité rozlišit, zda se jedná o dívku či chlapce, novorozence či školáka nebo „klid'ase“ či příliš úzkostnou osobnost. Postižení se projeví u každého jinak. Záleží například na věku vzniku postižení, druhu postižení, ale také na rodičích a jejich výchově a celkově na vlivu prostředí.

1.4.2 Rozsah postižení

Každé postižení sebou nese určitá specifika, která mohou dítě ovlivnit. Jinak působí na dítě sluchové postižení, které je možné určitým způsobem kompenzovat, jiný dopad budou mít časté epileptické záchvaty. V tomto kontextu Matějček (2002) zdůrazňuje určitý model, který vyplývá z dané společnosti a její představě o normě krásy a zdatnosti. Jako důsledek se u postiženého jedince může objevit pocit méněcennosti, který provází se všemi svými komplikacemi především děti se znatelnými odchylkami v tělesném zjevu. Rozsah postižení má ještě rozměr časový, kde záleží na tom, jestli nemoc či postižení ustupuje a dítě se uzdravuje nebo se jedná o stav trvalý, anebo dokonce progresivní, tedy zhoršující se.

1.4.3 Věk dítěte

Z hlediska ontogeneze je pro dítě vyrovnání se s postižením nejbezproblémovější novorozenecké a kojenecké období. V tomto období je však důležité předávat dítěti dostatek citů pro vytváření lidských vztahů, tedy emočního vztahu vůči matce (rodičům).

I v následujícím období batolete se uplatňuje totéž, dítě si uvědomuje sounáležitosti ke svému rodinnému společenství, domovu a „rodinnou identitu“. Začíná se projevovat

větší potřeba autonomie a uvědomování si možností své mobility. V této souvislosti mohou vznikat pocity nejistoty a jinakosti vůči vrstevníkům, které souvisejí s postižením dítěte.

Předškolní věk přináší dítěti potřebu porozumět okolnímu světu a svému vlastnímu tělu a jeho funkcím. Mateřská škola, pokud má dítě možnost ji vůbec navštěvovat, může přinášet pocity úzkosti, méněcennosti nebo pocity viny. Vrstevníci ve školce pomáhají vytvářet sociální chování a postoje, ale například dítě se závažným (kombinovaným) postižením je o tento kontakt ochuzeno.

V mladším školním věku je určující školní docházka a výkon dítěte ve škole. Opět se zde objevují vrstevníci – spolužáci, dále pochvala učitele a pozitivní odezva rodičů k výkonům dítěte, které se zaslouží o harmonický vývoj. Opět jejich absence může mít za následek pocítenou méněcennost, která bude přetrvávat v průběhu celého života. V tomto věku začíná mít dítě potřebu identifikace sociálních rolí, včetně rolí sexuálních. Učí se být mužem či ženou a také si vytváří svůj vzor. Dítě s postižením může být v této oblasti znevýhodněno kvůli častým hospitalizacím v nemocnici, nebo pokud se často setkává s ústavním stylem výchovy.

Puberta bývá pro postiženého jedince ještě citlivější, než obvykle. Otázka tělesného schématu je jednou z nejdůležitějších a jakákoli odchylka může být zdrojem mnohých psychotraumat, která ohrožují jeho další vývoj. Ohrožena je i potřeba přirozeného odpoutávání se od rodiny, vytváření přátelství a sexuálních potřeb, které pubescentovi se závažným postižením velmi komplikují život.

Tento problém pokračuje i do období adolescence, kdy z nedostatku uspokojení vyplývají opakované frustrace a stres. Tyto potřeby jsou stejně tak naléhavé, jako u zdravých jedinců a je potřeba je řešit mimořádně citlivým způsobem. Dalším omezením je i profesní orientace, při které opět může dojít k pocitu méněcennosti. Je zapotřebí vnímat celé období dospívání jako neobyčejně citlivé, dospívající jedinec s postižením je mimořádně zranitelný a náchylný k frustracím a stresu. (Jankovský, 2006)

1.4.4 Základní duševní konstituce dítěte

Významnými činiteli k vyrovnání dítěte s postižením jsou i některé základní rysy jejich duševní výbavy. Ty dostávají geneticky od svých rodičů a dalších předků, je to například inteligence, stupeň dráždivosti či naopak odolnosti nervového systému, temperamentové rysy, ale i některé hlouběji zakotvené povahové rysy, jako je extroverze a introverze.

Důležitou roli hraje i tzv. frustrační tolerance, což je stupeň odolnosti vůči zátěžím, které nervovému systému člověka přinášejí opakované frustrace. Frustrace jsou souborem nepříjemných prožitků, které vzniknou během uspokojování duševních potřeb, jež byly už vzbuzeny. Takto neuspokojeny bývají většinou potřeby kontaktu s druhými dětmi, potřeby uplatnění ve společnosti, potřeby citových vztahů k druhému pohlaví a jiné. Matějček uvádí, že zaměřené studie prokazují, že opakované frustrace odolnost vůči nim nezvyšují, ale spíše snižují. (Matějček, 2001)

1.4.5 Postoj okolí a příbuzných

Onemocnění dítěte působí na každé dítě trochu jinak, většinou podle reakcí z okolí. Projevy a postoje lidí kolem něj, ať už je to úzkost a nejistota nebo optimismus a klidná sebedůvěra či vzdělání a zkušenosti, se k dítěti vrací a ovlivňuje jeho prožitky a duševní rozpoložení. Vliv prostředí by na dítě nemocné či s jakýmkoliv postižením neměl být rušivý, ale spíše uklidňující, povzbudivý a tedy léčebný. (Matějček, Dytrych, 2002)

Velice důležití jsou pro dítě příbuzní, kteří se většinou chtějí podílet a pomáhat. Musí jim být ale vysvětleno co nejjednodušším způsobem, co postižení obnáší a co s ním souvisí např. tělesný stav, příčiny, léčba, vyhlídky a omezení vyplývající z postižení. Zvláště pro prarodiče, kteří se nikdy s postižením nesečkali, se může zdát

tato situace neřešitelná. Pokud ale dostanou od rodičů či vychovatelů dostatek informací, budou se moci na péči podílet stejně, jako u jiných vnoučat. Pokud se nepodaří prarodičům nebo příbuzným porozumět léčbě či přístupu k dítěti, je vhodné sjednat setkání s odborníkem nebo někým, kdo má podobné zkušenosti z vlastní složité situace. (Kerrová, 1997)

V této souvislosti se nesmí opomínat ani nejbližší rodina. Rodiče a sourozenci jsou pro dítě tím největším zdrojem lásky a uspokojování potřeb, jsou tedy pro dítě tím nevlivnějším činitelem k vyrovnání se s postižením. Viz kapitola 2.1 Rodina.

2. Cíl práce

2.1 Cíl práce

Hlavním cílem mé bakalářské práce je zhodnotit podmínky a zjistit souvislosti, které jsou pro podnikání a péči o dítě s postižením společné.

2.2 Výzkumná otázka

V souladu s cílem výzkumu jsem stanovila hlavní výzkumnou otázku: „*Jak vypadá souhra Vašeho podnikání a péče o dítě s postižením?*“.

3. Metodika

3.1 Metodika výzkumu

Ve výzkumné části bakalářské práce je pro získání výsledků využit kvalitativní výzkum s designem případové studie. Kvalitativní výzkum umožňuje prozkoumat určitý jev do hloubky a zjistit o něm množství nových informací. Postup tohoto výzkumu je specifický tím, že až po nasbírání dostatečného množství dat je možné posoudit, zda se objevují pravidelnosti nebo společné znaky. Výstupem se tedy může stát nová hypotéza nebo teorie, která přinese širší poznání a porozumění určitých jevů. (Švaříček, 2007)

Z důvodu detailního zkoumání jen dvou případů je zvolen design případové studie. Ta se dle Hendla (2005) zaměřuje na rozbor mála případů a hlavně na jeho podrobný popis. Základem je zachytit složitost případu a popsat vztahy, které se v něm odehrávají. Předpoklad případové studie tkví v tom, že díky důkladnému prozkoumání jednoho případu, porozumíme lépe dalším podobným případům.

Podle Břicháčka (in Miovský, 2006) je jedna z vhodných situací, kdy použít případovou studii, právě při zkoumání ojedinělých jevů nebo vzácných kombinací jejich vlastností, které je v případě mého výzkumu aktuální. Případová studie podle Yina (in Hendl, 2005) může využívat více zdrojů dat jak kvalitativního, tak kvantitativního charakteru.

Při plánování metod sběru dat většinou výzkumník využívá kvalitativních metod sběru dat, ale výjimkou není ani použití metod kvantitativních. Je důležité zajistit, aby sběrem byla zjištěna kvalitní a nezkreslující data. (Hendl, 2005)

Hlavní metodou sběru dat bude hloubkový rozhovor typu polostrukturovaný rozhovor, který vychází z předem stanovených témat a otázek. Témata rozhovorů a základní otázky jsou zpracovány v tabulce (Příloha č. 1). Při rozhovoru se bude vycházet z hlavní výzkumné otázky a vytvořeného schématu základních témat, ke kterému se pojí několik otázek. Témata vycházejí z odborné literatury a analýzy dokumentů. (Švaříček, Šed'ová, 2007)

Primárně zvolený postup pozorování nebude ve výzkumu proveden. Bez dostatečného množství času by pozorování mohlo přinést zkreslené výsledky. K zúčastněnému pozorování je potřeba dlouhodobá spolupráce s respondentkami, které by musely s tímto výzkumem v plné míře souhlasit.

Osoba, která se účastní studie, by před zahájením rozhovoru, měla být informována o celém průběhu a veškerých okolnostech výzkumu. Je tedy vhodné zajistit poučený (informovaný) souhlas. Ochota některých lidí sdělovat podrobnosti ze svého života by měla korespondovat s vědomím, že budou zveřejněny. Zachování soukromí se stává tedy důležitým požadavkem výzkumu. (Hendl, 2005) Vzor informovaného souhlasu je přiložen v přílohách (Příloha č. 2).

Primárně měl být ve výsledcích uveden přepis rozhovorů. Ty se ale během výzkumu značně rozšířily, proto budou uvedeny v přílohách (Příloha č. 3 a 4). Ve výsledcích budou uvedeny stručné přepisy rozhovorů, ve kterých bude vystiženo pouze to nejdůležitější, vztahující se k výzkumu. Přepisy rozhovorů budou uvedeny v přílohách pouze v tištěné formě, do elektronické formy nebudou uvedeny z důvodu ochrany osobních dat.

3.2 Charakteristika výzkumného souboru

Cílem vybraného vzorku je, aby reprezentoval určitý problém. Nevybírání se tedy náhodně, ale záměrně se vztahem k našemu problému. V kvalitativním výzkumu je vzorek vytvořen v souladu s dalším rozpracováním a v průběhu sběru dat se stále rozšiřuje a blíže definuje. (Šed'ová, 2007)

Účastníci jsou k výzkumu vybírání cíleně, jde tedy o metodu záměrného výběru, kdy jsou účastníci vyhledáváni cíleně, podle jejich určitých vlastností. Ve výzkumu se uplatní prostý záměrný (účelový) výběr, který spočívá v tom, že výběr účastníků probíhá podle určitých kritérií a vlastností, které musí splňovat. Musí být tedy k výzkumu vhodný a zároveň s ním souhlasit. (Miovský, 2006)

Výzkumný soubor bakalářské práce byl vytvořen dvěma ženami, které splňují dané požadavky. Ženy jsou podnikatelkami a zároveň matkami dítěte s postižením a zároveň souhlasily s rozhovorem a poskytnutím podstatných informací pro výzkum.

4 Výsledky

4.1 Respondentka A

V současnosti matka podniká v malé rodinné firmě, kterou vede společně s manželem. Mají zde zaměstnány i dvě ze svých dětí. Podnikání se věnují od roku 1991, kdy začali s malou truhlárnou v místě bydliště (asi 10 km od Jihlavy). Po 5 letech zakoupili v Jihlavě větší objekt, který dále rozvíjejí. Podnikání je ovšem daleko rozsáhlejší, v místě bydliště provozují také sjezdovku se čtyř-sedačkovou lanovkou. Také mají na starost provoz ski areálu, který je od bydliště vzdálen asi 35 km, v blízkosti ski areálu mají pronajatý ještě poutní hotel, který spravují. Během léta mají v provozu ještě půjčovnu lešení. „*Jde spíš o tu provázanost a využití potenciálu lidí*“ zmiňuje matka, která disponuje značnými manažerskými schopnostmi.

Matka má celkem tři děti, přičemž dvě se již osamostatnily. Nejstarší je syn, narozený v roce 1989, poté dcera narozena roku 1991. Poslední je také dcera, která se narodila v roce 1998 ovšem s Downovým syndromem. „*Je to prostě genetická náhoda*“ míní matka.

Když se matka o postižení dcery dozvěděla, nedokázala si představit, jak to všechno bude dál. „*Vůbec jsem netušila, že se dostaneme tam, kde dneska jsme.*“ Začátky byly pro matku velice psychicky náročné. Mluví o nedostatku informací: „*vždycky jsem viděla jenom obtloustlý, ústavní lidi neidentifikovatelného věku.*“ S manželem si ovšem dali závazek, že to musí nějak zvládnout a sami uvidí, co se jim podaří. Dnes už matka ví, co všechno je možné.

Dost nápomocné jim bylo centrum v Praze, do kterého dodnes dojíždějí a účastní se mnoha terapeutických týdnů. Zde si matka chválí kontakt se speciálními pedagogy, logopedkami, fyzioterapeuty, ale také kontakt s rodiči, kteří mají obdobné starosti a radosti. Velkým cílem pro matku bylo, aby dcera uměla verbálně komunikovat, aby se mohla zapojit do okolí, takže veškerou péči směřovali k tomuto cíli. „*Magdička je po*

mě – hrozně komunikativní. V hotýlku se všema kecá a všechno si dokáže vyřídit.“ Komunikace s ostatními je tedy na dobré úrovni, s čímž je matka naprosto spokojená.

Dalším faktem bylo, že si matka nepřála, aby je dcera s postižením v něčem omezovala. Od malička ji tedy do veškerých aktivit zapojovali a byla i součástí veškerých výletů. *„Byl to na ní obrovské tlak, že nám musela stačit“* uvědomuje si matka, ale zároveň je spokojená, že všechno dcera zvládá bez obtíží a je součástí jejího života. Dívka má v současnosti mnoho koníčků, kterým se věnuje. Jsou to například břišní tance nebo speciální plavání, kterému se věnuje na závodní úrovni. *„Je to hrozná hvězda, a prostě pro mě je to naprostá jednička.“*

I matka má mnoho aktivit, především sportovních. V těchto aktivitách ji doprovází celá rodina, včetně dcerky s postižením. *„Hodně sportujeme, pracujeme, ale snažíme si to tak nějak užívat.“* Aktivní trávení volného času je v této rodině samozřejmostí. Společně se věnují například lyžování, jízdě na kole a kolečkových bruslích.

Ve výchově matce pomáhá jak širší rodina, tak asistentka. Péči prarodičů si matka nemůže vynachválit. Jejich aktivita je umocněna i tím, že všichni bydlí ve stejné obci a dívka zde navštěvuje i základní školu a několik kroužků. Prarodiče ji tedy občas vyzvedávají ze školy nebo z kroužků a nějaký čas se jí věnují. *„Maminka se hrozně zlepšila v dějepisu“* zmiňuje matka, která si pomoci rodičů velice váží.

Paní asistentka, která se dívce věnuje nejen ve škole, ale i mimo ní, už osm let, je pro matku také velkou pomocí. S paní asistentkou totiž udržuje dlouhodobý kamarádský vztah. Dívka je pro paní asistentku a jejího manžela také náhradou za vlastní děti, které jim odcestovali. Další její výhodou je, že bydlí také ve stejné obci, takže funguje bez dojíždění a zbytečných složitostí.

Dívka je integrovaná do základní školy v místě bydliště, kde funguje díky asistentce bez problémů. Samozřejmě se liší například matematickými dovednostmi, které nejsou na úrovni žákyně 7. třídy, ale například dějepis a přírodopis zvládá současně s ostatními dětmi. *„Nemít výbornou asistentku, tak bysme měli problém.“* Škola je integraci nakloněná, matka si uvědomuje, že je vlastně škole vděčná. Jediný problém ve vzdělávání se objevil ve chvíli, kdy dívka opakovala 3. třídu, přičemž

opustila své spolužáky a musela se seznamovat s novými. Těm trvalo rok, než dívku přijali, dnes už je vše zase v pořádku a vzdělávání pokračuje bez větších problémů.

Narození dcery s postižením bylo sice pro matku velkým šokem, vyžadovalo to i určitý čas na vyrovnání se s novou skutečností, ovšem myšlenka, že by kvůli tomu zanechala své práce, ta jí vůbec nenapadla. „*Jsem povahou sportovec, který prostě nic nevzdává*“ a zastává názor, že s problémy se musí bojovat a nějakým způsobem je řešit a neutíkat od nich. „*Mám prý vysokou sociální inteligenci*“ která je navíc umocněna i matčíným pozitivním laděním. Narození dcery s postižením matku posunulo ve vývoji osobnosti tam, kam by se bez ní prý nedostala. Najednou začala řešit věci pomaleji a formou diskuze a na problémy se dívá ze širšího spektra. Díky této změně by prý měla skončit s podnikáním, protože se vytratila její přísnost, která by mohla ženě podnikatelce scházet.

Volná pracovní doba matce umožnila, aby dokázala náročnou situaci zvládnout. Časově nejnáročnější bylo pro matku období, když se dcera narodila, kdy matka vzorně kojila. V tu dobu jí byli nejvíce nápomocni rodiče, kteří již byli v důchodu a o dívku se starali, přičemž matka pravidelně odjížděla kvůli kojení z firmy, kam se potom zase vrátila „*Nikdy jsem nechtěla přestat dělat, takže jsem to pojala tak, že to prostě dokážeme skloubit.*“ Jakmile začala dívka chodit do školky, situace se ustálila.

„*Je to týmová záležitost*“ podotýká matka, která disponuje manažerskými schopnostmi, které jí umožňují, aby vše probíhalo bez problémů. Zapojuje se totiž jak ona, tak její manžel, obě starší děti, prarodiče a také asistentka. „*Ta rodina nám zatím výborně funguje.*“ Důležitou součástí se tedy stává rodina, která se na řešení náročných situací podílí. A matka, která vše dokáže zorganizovat je také velkým plusem.

Podnikání podle matky není nic náročného. Ovšem matka se zmiňuje i o současné situaci, která se mění podle celé společnosti a ekonomiky státu, čímž naráží na existenci ekonomické krize v České republice. „*Dřív byl problém všechny zakázky stihnout, dneska zakázky spíš sháním.*“ Matka si uvědomuje, že když začínala s podnikáním, byla to jiná situace. Ovšem ona měla to štěstí, že měla fungující rodinu, která jí poskytla bezpečné zázemí.

Podle matky záleží také na systému podnikání. „*Já když dneska řeknu, že tu zítra nebudu, tak vím, že firma se zítra otevře a všechno bude fungovat.*“ To je dáno jak počtem zaměstnanců a jejich organizací, tak rozvinutým fungováním podniku. Firma již má daná pravidla, která jsou zaručena, ale působení matky je zde i přesto nezbytné.

„*Každý normální člověk dneska preferuje pracovat*“ zmiňuje matka, která by nechtěla spoléhat na státní podporu nebo na to, že pro ni bude někdo vydělávat. Tímto vyjadřuje svůj názor na finanční stránku podnikání: „*žijeme i z fiktivních peněz, musíme odhadnout, kolik můžeme utratit.*“ Fakt, že jí každý měsíc nepřijde na účet určitá částka, neshledává jako negativní.

Co se týká podnikání a péče o dítě s postižením, matka shledává pro úspěšný výsledek této kombinace dobrou spolupráci rodiny a druh podnikání. V jejím případě jsou oba požadavky na správné úrovni, kdy se vzájemně nevylučují. „*Nikdy nic nevzdávat a nebát se toho.*“ Tuto skutečnost doporučuje matka i všem ostatním, ať budoucím podnikatelkám nebo matkám s dítětem s postižením.

4.2 Respondentka B

Matka vystudovala zemědělskou školu a je inženýr zootechnik. Proto je jednou z jejích aktivit podnikání v tomto oboru a to firma na chovatelské potřeby a rekonstrukce dojíren v plzeňském kraji. Firma zahrnuje i internetový obchod, který je pro matku výhodou, protože se dá řídit i z domova. Ve firmě matka zaměstnává jednu zaměstnankyni, se kterou je spokojená, ale minimálně dvakrát týdně za ní jezdí kvůli kontrole či převzetí peněz. Firmu vybudovala asi dva roky po vystudování vysoké školy, podniká tedy od roku 1994. Po deseti letech matka zatoužila po jiné oblasti realizace. Tehdy ji oslovili kamarádi z nově rozjíždějící se pobočky firmy Seznam.cz pro plzeňský kraj. V roce 2004 tedy začala na živnostenský list pracovat i v této oblasti, kde je jejím úkolem informovat klienty a vyhledávat nové klienty, kteří mají zájem o

reklamu, kterou také zpracovává. Po dvou letech se z matky stal zaměstnanec, v současné době je tedy v této firmě zaměstnaná na plný úvazek. V roce 1998 zakoupila s manželem dům, ze kterého v roce 2003 vytvořili penzion. O chod penzionu se stará sama s dopomocí hospodyně. Další její aktivita je vedení skautského oddílu a studium další vysoké školy.

Matka má celkem tři děti. Nejstarší je dívka, narozena v roce 1991, která momentálně studuje na vysoké škole v Praze. V roce 2003 se jí narodil syn a o dva roky později dcera, která se narodila s postižením. „*Nikdo neví proč, protože je geneticky naprosto v pořádku*“ říká matka, která doplňuje i více o její diagnóze: „*Hypoplastické corpus callosum, což znamená, že tou mozkovou přepážkou přechází ty vzruchy trošku pomaleji a trošku jinak, než by měly. Tak si to vysvětluju laicky.*“

Sourozenci mezi sebou vycházejí. Nejstarší dívka je už dospělá, ta se věnuje hlavně studiu, ale chlapec dříve s postižením pomáhá a od začátku, když věděl, že bude mít sestřičku, tak je z ní nadšený. Mezi své kamarády ji bez problému zapojuje a nepřipouští si, že by měla nějaký problém. Matka chlapce o postižení sestry informovala, vše mu dopodrobna společně s manželem vysvětlila, on vše bez problému přijal.

Narození dcery s postižením matka přijala, ovšem dlouho jí trvalo, než vše vzala na vědomí. „*Přemejšlela jsem, jestli se mám třeba obětovat a být s ní doma*“ uvažovala nejdříve. Sama ale zjistila, že matka na plný úvazek být nemůže, protože například nedokázala s dcerou cvičit Vojtovu metodu, kvůli pláči dcery a také z důvodu, že během vlastního cvičení neviděla žádné pokroky. Řešení se objevilo v podobě najmutí vlastní fyzioterapeutky. „*Každý dělejme to, čemu rozumíme. Já na vás vydělám a vy mi budete s malou cvičit*“ oznámila matka. Toto řešení se ukázalo jako nejvhodnější a hlavně velmi prosperující jak pro matku, tak pro dceru. Matka se stala spokojenější, protože začala objevovat množství pokroků, které dcera dělala, práci odborníků přenechala jim a také se opět věnovala své práci.

Matka není na péči ani na podnikání sama, má manžela, o kterém říká: „*Je to chlap, o kterýho se můžu opřít.*“ Dále zmiňuje jeho zodpovědnost, aktivitu, energičnost a hlavně sílu podpory, kterou projevil obzvlášť při narození dcery s postižením. „*Je*

naše, ať je jakákoliv, tak jí prostě vychováme. Ty, taková silná a energická ženská a bojíš se toho?“ toto vyjádření matku posunulo v rozhodování na správnou stranu. Vztah s manželem udržují po celou dobu velmi vyrovnaný, oběma záleží na vzájemné komunikaci a toleranci druhého. Jelikož manžel pracuje ve vzdálené firmě, tak se setkávají o víkendech. Tento způsob jim již vyhovuje, oba si zvykli. Mezi sebou neřeší malichernosti, neradi se hádají, společně sdílejí všechny radosti a strasti naplno. Vztah mezi sebou utužují i výlety, kde se věnují pouze jeden druhému. *„Jde to i po tolika letech. Vlastně spolu budeme 18 let, řekla bych, docela dlouhá doba, ale furt to tak správně jiskří“* může se pyšnit matka.

Podpora širší rodiny je v případě matky nulová. Poměrně brzy přišla o svoji matku, která byla velmi energická a hlavně silně pozitivní. Mezi sebou udržovali velmi vřelý vztah, takže šlo o velký zásah do života. Otec, který nečekal, že jeho žena odejde jako první, se z toho skoro zhroutil. Ovšem objevila se ještě další skutečnost, že bylo potřeba, aby otec poskytl pomocnou ruku s výchovou nejstarší dcery. Matka byla silně pracovní vyčerpána a pomoc svého otce nutně potřebovala. Otec měl sice negativní povahu, ale s výchovou pomohl, což ho zachránilo od zhroucení a sociální izolace. Matka svého otce denně navštěvovala a zabezpečovala i chod jeho domácnosti. Sama říká: *„To nebyl můj otec, ale další dítě. Jenže jeho jsem nemohla přehnout přes koleno.“* Otec byl zapojován i do péče o nejmladší dceru, která díky postižení byla pro něj ideálním objektem. Oblíbil si ji už proto, že dostala stejné jméno, jako měla jeho žena, ale i z důvodu, že se na něj pořád usmívala a neutíkala mu a on ji mohl v klidu vyprávět pohádky a hrát si s ní. Po celou dobu péče o svého otce se matka snažila poskytnout mu pocit, že jsou rodina.

Rodiče manžela jsou sice skvělými prarodiči, ovšem 150 km vzdálení. Není tedy možná žádná pravidelná pomoc. Navíc jsou z venkova a moderní technologie nebo i řidičský průkaz jsou pro ně nedosažitelnou metou.

S domácností matce pomáhá hospodyně, která zastává běžný úklid. Manžel zastává například práce na zahradě a děti si uklízejí vlastní pokojíčky. V péči o dceru s postižením je zahrnuta asistentka pedagoga, fyzioterapeutka, logoterapeutka a muzikoterapeutka.

Asistentka pedagoga plní svoji funkci denně čtyři hodiny ve škole. Ve středu se mění na osobní asistentku a odpoledne se dívka věnuje. V úterý matka vyzvedává dceru ve škole a převezve jí k fyzioterapeutce, která s ní cvičí do čtyř hodin odpoledne. Ve čtvrtek dceru svěřuje do péče logoterapeutce a poté muzikoterapeutce. V pátek je dívka buď s matkou, nebo manželem, podle vytíženosti rodičů. Víkendy se snaží trávit na farmě, kde mají ustájeného svého koně, kterého si matka pro svoji dceru sama vycvičila.

„Je potřeba to dělat jako time-management“ říká matka o souladu podnikání a péče o děti. Když si dokáže dobře zpracovat navazující věci, tak se dá zvládnout spousta práce. Na tom se ovšem nepodílejí jenom organizační schopnosti, ale podle matky je hlavně důležité, aby ji to bavilo. Když ji věci baví, tak se většinou i daří a žene ji to dál, a proto se daří ještě víc. Díky volné pracovní době si také matka zvládá mnoho věcí zařídit, ale zejména může dobře zkombinovat potřeby obou podniků a všech dětí. Nic nejde na úkor manžela ani dalšího zaměstnání. Například ubytování hostů si matka musí plánovat na odpoledne až večer, kdy je doma a je k dispozici i k potřebám penzionu. Matčinou největší prioritou jsou ovšem potřeby dětí: *„Jakmile za mnou přijdou děti, tak co držím, pouštím z ruky a jdu za nima. Jak dlouho mě můj desetiletý chlapec bude vyzývat, abych se s ním šla pomazlit nebo abych si s nima šla hrát.“*

„Nejsem zvyklá břečet“, i o tom se matka zmínila. Její povaha je dost otrlá, málo věcí ji dokáže strhnout dolů. Má mnoho energie, kterou rozdává všude, kde je potřeba. Například, když zjistila, že její dceři prospívá hipoterapie, okamžitě začala ve svém regionu shánět vhodné místo, kam by na ni mohla docházet. Vhodné místo neobjevila, tak začala shánět koně, kterého by mohla pro dceru vycvičit. Absolvovala několik kurzů, jak správně koně naučit tomu, co pro svoji dceru potřebuje. Konec má už pět let, dívka s postižením velice pomohl a nyní už slouží i ostatním dětem, které jeho služby potřebují. Kůň slouží samozřejmě i matce, která ho využívá pro relax, který jí projížďky na něm dopřávají.

Dalším příkladem je dceřino vzdělávání, které také dost ovlivnila. Nejdříve poslechla rady odborníků a dceru přihlásila do speciální školy. Její vývoj šel ovšem směrem dolů, začala být ustrašená, přestala i komunikovat. Ze školy jí odvedla,

přihlásila ji znova do školky a skoro rok sháněla běžnou základní školu, kam by mohla dcerku nechat zaintegrovat. Dítě se střední mentální retardací nikdo moc integrovat nechtěl, přesto si svůj názor prosadila a dočkala se přívětivé odpovědi ze skromné základní školy ve vedlejší obci. Je to malá škola, ve které se prý nebáli práce navíc a vše pro úspěšnou integraci zařídili.

„Musím říct, že jsem měla štěstí na lidi kolem sebe v tomhle směru – ředitelka školy, logoterapeutka ve školce, muzikoterapeutka, fyzioterapeutky, naše asistentka a taky dětská lékařka“ říká matka, která si uvědomuje, že je důležité mít přívětivé okolí. *„Taky je potřeba mít zdravěj selskej rozum a chuť něco dělat.“* To je podle matky také důležitou součástí pro uskutečňování souladu podnikání a péče o dítě s postižením. Matka má spoustu činností, kterým by se ráda věnovala, má také dostatek chuti stále něco podnikat. *„Je to strašně o organizaci času, o chuti a nejvíc nadšení“* bez toho by to matka sama nikam nedotáhla. *„Podnikat se dá s čímkoli a zrovna dítě s postižením není zas takovej handicap. Když jsem s malou začínala, byla úplnej ležáček, dneska je to šídlo a dá se to pořádně“* zmiňuje matka o souvislosti typu postižení a druhu podnikání. Pro matku je také důležitý dostatečný kontakt s lidmi a i to se stává důvodem, proč nechce opustit svoje zaměstnání. Tam se totiž setkává se svými klienty a kontakt pro ni znamená dost.

„Jo vy jste pracující matka“ s tímto výrokem se matka často setkává. Vždy je řečen s nepříjemným tónem a často matku zamrzí, že lidé nedokážou respektovat její potřeby, které uskutečňuje v souladu s potřeby dětí a celé rodiny.

Matka chce pro svoji dceru udělat co nejvíce. Z toho důvodu se také začala věnovat studiu sociální práce, díky kterému se dozvěděla mnoho potřebných informací o sociálních dávkách nebo například uspořádání bytu. Tyto informace také v životě uplatňuje, ovšem setkala se s mnoha matkami, které to nedokážou. *„Maminy se snadno nechají odbýt, tak jsem se rozhodla šířit jakoby osvětu.“* Matka totiž disponuje velkou schopností komunikovat s ostatními lidmi a nebojí se dostat svého práva. Začala se také podílet na integraci, kdy do svého skautského oddílu, který má 42 členů, již úspěšně začlenila 11 dětí s nějakým znevýhodněním. *„Ty děti jsou jenom trošku jiný, musí k nim*

bejt trošku jinej přístup a hlavně s tím musí být seznámený i zdravý děti, protože oni těm dětičkám s handicapem dost pomáhají“ zmiňuje matka o integraci.

„Jsem matka, která by všechno tlačila dopředu, ale měla bych se smířit a spokojit s tím, jak velkej pokrok jsme už udělali.“ Matka se musela přizpůsobit náročné péči, kterou dcera s postižením vyžaduje. *„Malá mi pomohla v tom, že mě zbrzdila v tom mým hektičnu.“* Tento soulad je nakonec ku prospěchu oběma stranám. Matka věnuje velkou část svého potenciálu a své energie do péče o dceru s postižením a dívka ji odměňuje svou láskyplnou povahou. *„Dítě, který je trošku jiný, ať už je to jakékoli handicap, tak dokáže dát člověku mnohem víc“* matka zdůrazňuje především její radost z maličností a dívčino nadšení, když tráví svůj čas společně.

Diskuze

Zahájení podnikání podléhá ve značné míře motivaci budoucího podnikatele. Motivy vychází z vnitřních podnětů člověka a ovlivňují lidské chování. Základem úspěchu podnikání je vůle dosáhnout určeného cíle. (Veber, Srpová, 2005) Obě respondentky byly motivovány především svými profesními ambicemi. Začali podnikat v době, kdy se chtěly nějakým způsobem pracovně realizovat a podnikání bylo pro ně vhodným řešením.

Hubinková (2008) uvádí, že pro ženy jsou nejobvyklejší obory podnikání ty méně náročné jak časově, tak svým rozsahem. Obě zúčastněné respondentky vlastní podnik poměrně rozsáhlý. Respondentka A vlastní podnik týkající se výroby a zpracování dřeva, respondentka B podniká v zemědělské sféře a to ohledně chovatelských potřeb. Oba podniky jsou rozsáhlé i díky již dlouhodobému působení. Veber a Srpová (2005) se zmiňují o vhodném podnikatelském záměru. Pokud je podnikatelský záměr uveden na trh v pravý čas a správné míře, mívá podnikání pozitivní dopad na rozvoj podniku. Oběma matkám se evidentně zdařilo vstoupit na trh a svoji firmu prosadit.

Respondentky se tedy neshodly v oboru podnikání a je jisté, že neexistuje určitý obor podnikání, který by zajistil úspěšný soulad s péčí o dítě s postižením. Obor podnikání je pro každého individuální volbou, pro tento výzkum tedy není určující.

Není náhoda, že obě matky neřídí pouze jeden podnik. Z definice podnikatele totiž vyplývá, že nejde o typ chování, ale spíše o charakterový rys osobnosti. (Barrow, 1995) Obě matky jsou dostatečně podnikavé, což dokazuje i rozsah jejich činností. Matka A řídí rozsáhlý podnik, ráda sportuje, tak ve volném čase provozuje dvě sjezdovky v regionu a u jedné z nich spravuje ještě hotel. Matka B podniká ve firmě, která je také poměrně rozsáhlá. Další podnikání uskutečňuje v penzionu. Nechává se i zaměstnat, ale

kvůli tomu, že daná práce ji baví a být v ní zaměstnaná se po letech stalo podmínkou. V neposlední řadě ještě vede volno časový oddíl pro děti a mládež.

Přínos pracovní činnosti pro matky je především po finanční stránce. Díky odměně za práci se můžou stát finančně nezávislé na státních podporách či příjmu manžela. V práci se matky setkávají s odlišnými lidmi než těmi, kteří se pohybují okolo postižení dítěte, je zde tedy pozitivní dopad na socializaci. Pracovní činnost může zlepšit vlastní sebehodnocení a také dodat pocit životní spokojenosti. (Vágnerová, Strnadová, Krejčová. 2009) Obě matky v rozhovorech uvedly, že je pro ně velice důležité být mezi lidmi. Komunikace s ostatními je součástí jejich života. Barrow (1995) uvádí výhody podnikání v získání pocitu svobody, který se odvíjí od zodpovědnosti podnikatele a také svobodu v realizaci v oboru, který je středem zájmu budoucího podnikatele. Obou těchto výhod matky zúčastněné ve výzkumu využívají. Svoboda a možnost plánování si povinností podle sebe matky uspokojuje, ale především uspokojuje i potřeby dětí. Fakt, že podnikají v oborech, které jsou jim blízké, přináší uspokojení z činnosti, kterou vykonávají.

Podle Vágnerové, Strnadové, Krejčové (2009) přináší mateřství dítěte s postižením matce určité trauma. Obě matky se zmínily o velmi nejistém období, když se o postižení dítěte dozvěděly. Naštěstí u obou došlo v krátké době ke správnému rozhodnutí a přijetí dítěte a hlavně zapojení ho do svého života. Jakmile dostane život s dítětem nový smysl, dosáhla matka procesu vyrovnání (Matějček, 1992).

Obě respondentky uvedly, že nejvíce jim byl nápomocen partner. Havlík (2002) uvádí, že právě blízká rodina by měla poskytovat dostatečné zázemí při řešení veškerých problémů a překážek v životě. O funkci partnera se zmiňují Hašková, Pomahačová (2006) tím způsobem, že náplní partnerského svazku je vzájemná opora, kterou by měl partner při narození dítěte s postižením projevit. Manžel byl oběma matkám nápomocen velkým způsobem a pomáhal jim s rozhodováním a procesem vyrovnání se s narozením dítěte s postižením.

Ovšem nejde jenom o pomoc blízké rodiny, ale je tu ještě širší rodina a také mnoho dalších asistentů, kteří mohou být ve vývoji a výchově dítěte s postižením zapojeni. Pomoc prarodičů je potřebná podle Vágnerové, Strnadové, Krejčové (2009) obzvláště při výskytu problému hlídání dítěte. Tato situace se vyskytuje, když se objeví více práce nebo náhlá situace, kterou musí řešit právě matka. Respondentka A zmiňuje svoji naprosto fungující širší rodinu, která je pro ni neskutečnou pomocí. Díky prarodičům si může dovolit zpozdít se v práci nebo zúčastnit se nějaké svojí aktivity. V případě respondentky B je pomoc ze strany prarodičů nulová.

Respondentka B ovšem disponuje zajištěnou asistencí z mnoha dalších směrů. Jde nejen o službu asistenta pedagoga, ale také další terapie. Službu asistenta pedagoga využívá i respondentka A, která si také její výkon velice chválí. Asistent pedagoga zajišťuje pomoc žákům v přizpůsobení se školnímu prostředí, pomoc pedagogickým pracovníkům s výkonem jejich činnosti, pomoc při vzájemné komunikaci se spolužáky a spolupracuje i se zákonnými zástupci nebo širším okolím, ze kterého žák pochází (Průcha, 2009). Dalšími asistenty při vývoji dítěte jsou pro matku B fyzioterapeutka, logoterapeutka a muzikoterapeutka.

Obě respondentky se zmínily i o způsobu základního vzdělávání, který pro své dítě s postižením preferují. Jako nejlepší se jim osvědčilo řešení integrace do běžné základní školy. Smyslem integrace je podle Vítkové (2003) úspěšné začlenění jedince do integrální society. Je to tedy stav, ale i proces, který vyžaduje soubor určitých podmínek. Jde například o připravenost školy, rodiny integrovaného žáka nebo spolužáků.

Respondentka B podporuje integraci i dalším způsobem, a to ve skautském oddíle, ve kterém je vedoucí. Do skupiny dětí dokázala přijmout několik dětí s různým postižením. Sice neměla k dispozici pedagogické pracovníky, ale dokázala připravit

ostatní nezbytné podmínky tak, aby integrace probíhala s pozitivními dopady na vše zúčastněné.

Být ke svému dítěti obětavý ano, ale neobětovat se mu, uvádí Matějček (1992) vedle dalších rad pro rodiče dětí s postižením. Rodiči doporučuje, aby se udržoval v životní kondici, aby mohl svému dítěti být nápomocen a být dobrým společníkem. Obě matky se udržují v životní kondici i díky svému podnikání. Podnikání je baví, takže jim poskytuje vlastní uspokojení, které je pro spokojený život důležité.

Pro úspěšné vykonávání kombinace péče o dítě s postižením a podnikání by mohla být tedy oblast podnikání. Respondentka B ovšem uvedla, že nezáleží na tom, čemu se podnikatel věnuje, ale na tom, že ho to dostatečně uspokojuje. O míře sebeuspokojení se zmiňují i Veber, Srpová (2005), kteří jí též přikládají značný význam.

Dalším důvodem by mohl být finanční přínos do rodiny. Ten je podle Vágnerové, Strnadové, Krejčové (2009) častým důvodem, proč matky vyhledávají zaměstnání. Touží totiž po finanční svobodě a nebyt závislé na státní podpoře či manželovi. Obě matky se při výzkumu shodly, že peníze jsou důležité, ovšem rozhodně ne hlavní důvod, proč podnikání vykonávají. Dobře finančně ohodnoceny jsou, ale finance nebyly zásadním důvodem ke vzniku jejich podniku.

Pro respondentky je podnikání důležité, ale na žebříčku hodnot se stává druhořadé. Na prvním místě se objevuje fungování rodiny a spokojenost všech členů. Znamená to tedy, že se snaží naplno podnikat, ale pokud rodina nebo některý z členů vyžaduje jejich přítomnost víc, jejich rozhodnutí o investici času je jasně pro rodinu. Veber, Srpová (2005) ovšem uvádí, že při uskutečňování podnikání je vhodné, aby mu podnikatel dokázal obětovat svoje veškeré aktivity. Nároky a rozvoj podniku se potom může stát nadřazen všemu, s čím podnikatel přijde do styku.

Respondentka A říká, že je dobrá manažerka. Respondentka B zmínila, že disponuje dobrými organizačními schopnostmi. Je tedy podstatné shledávat právě v těchto faktech vysokou pravděpodobnost, že právě schopnost matky nadměrně ovlivňuje fungující soulad podnikání a péče o dítě s postižením. Veber, Srpová (2005) se zmiňují o nejdůležitější vlastnosti podnikatele, která vyplývá z jeho podstaty, a to podnikavost. Ta rozhoduje o prosazení podniku na trhu, o dalším rozvoji podniku a hlavně úspěšnosti a přínosu podniku. Během výzkumu se ukázala značná souvislost mezi charakteristickými vlastnostmi podnikatelek a matek, které zvládají více činností najednou a to být dobrá matka a zároveň schopná podnikatelka.

Na souladu podnikání a péče o dítě s postižením se tedy podílí mnoho faktorů. Ty se ovšem liší u každého případu v mnoha směrech. Nejde totiž o druh postižení ani rozsah podnikání a další podmínky, ale vzájemnou kombinaci. Z toho plyne, že o úspěšném souladu rozhodují individuální podmínky a to ohledně podnikání, postižení i matky a její povahy a schopností. Dále také má vliv pomoc rodiny a manžela, pomoc asistentů, terapeutů nebo jiných odborníků, vliv okolí, prostředí a bydliště, výskyt příležitostí z minulosti a také finanční zabezpečení.

Závěr

Kombinace podnikání a péče o dítě s postižením vyplynula z výzkumu jako situace, která obnáší mnoho zvláštních aspektů. Záleží na jejím pojetí a na mnoha individuálních podmínkách.

Teoretická část nastínila, jak podle odborné literatury vypadá správný podnikatel a správná matka dítěte s postižením. Literatura nabídla obecné definice, ale také mnoho okolních podstatných faktů, které byly též vysvětleny. Byla to například rodina, která je důležitá pro matku, ale zároveň pro přijetí dítěte s postižením, dále důležitost profese pro ženy matky a ostatní souvislosti.

Provedené případové studie dvou žen, které splnily zásadní podmínky pro výzkum, nastínily odpověď na výzkumnou otázku. Podmínkami bylo, aby žena byla matkou dítěte s postižením, k tomu podnikatelkou a zároveň souhlasila s poskytnutím informací. Ženy během výzkumu sdělily, jaké existují souvislosti úspěšného kombinování podnikání a pečování o dítě s postižením. Objevily se zásadní informace ohledně oboru podnikání a typu postižení dítěte.

Podnikatelka se může realizovat v jakémkoli oboru a co je zajímavé, může mít těch oborů daleko víc a vzájemně je mezi sebou kombinovat. Nezáleží tedy na podnikání, ale na osobě podnikatelky.

Typ postižení také není určující. Opět jde o to, jak se s postižením vyrovná matka, která se na vývoji dítěte podílí v nejvyšší míře. Tento fakt jako další nasvědčuje výsledku výzkumu, že při úspěšném souladu záleží na osobě matky.

Osoba matky by tedy měla být velice organizačně schopná, energická, aktivní a cílevědomá. Měla by mít srovnané hodnoty, tedy vědět, co je pro ni v životě důležité a i v důležitých věcech mít srovnané priority.

Z výzkumu tedy vyplynulo, že nejdůležitější aspekt pro úspěšný soulad podnikání a péči o dítě s postižením představuje osobnost matky.

Seznam informačních zdrojů

BARROW, Colin, 1995. Základy drobného podnikání. 1.vyd. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-716-9232-8.

FITZNEROVÁ, Ivana, 2010. Máme dítě s handicapem. Vyd. 1. Praha: Portál, Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-807-3676-636.

HAVLÍK, Radomír, ZAUCHE-GAUDRON, Chantal, 2002. Sociologie výchovy a školy: nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 80-717-8635-7.

HAŠKOVÁ, Hana, POMAHAČOVÁ, Jana, 2006. Rodičovství a bezdětnost ve vybraných časopisech pro ženy a muže. 1.vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, Sociologické studie (Sociologický ústav AV ČR), 06/13. ISBN 80-733-0111-3.

HÁŠOVÁ TRUHELKOVÁ, Lucie, 2008. Rozhovory o matkách a mateřství. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-456-4.

HELUS, Zdeněk, 2007. Sociální psychologie pro pedagogy. Vyd. 1. Praha: Grada, Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1168-3.

HENDL, Jan, 2005. Kvalitativní výzkum, základní metody a aplikace. Portál s. r. o., Praha. ISBN 80-7367-040-2.

HORNEY, Karen, 2004. Ženská psychologie. Vyd. 1. Překlad Lenka Němečková. Praha: Triton, Spektrum (Portál), 48. ISBN 80-725-4501-9.

HUBINKOVÁ, Zuzana a kol., 2008. Psychologie a sociologie ekonomického chování. 1. vyd. Praha: Grada, Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1593-3.

CHALOUPKOVÁ, Jana, ŠALAMOUNOVÁ, Petra, 2004. Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, Sociologické studie/Sociological Studies, 04/07. ISBN 80-733-0062-1.

CHVÁTALOVÁ, Helena, 2001. Jak se žije dětem s postižením: problematika pěti typů zdravotního postižení. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 80-717-8588-1.

JANDOUREK, Jan, 2003. Úvod do sociologie. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 80-717-8749-3.

JANKOVSKÝ, Jiří, 2006. Ucelená rehabilitace dětí s tělesným a kombinovaným postižením: somatopedická a psychologická hlediska. 2. vyd. Praha: Triton. ISBN 80-725-4730-5.

KARSTEN, Hartmut, 2006. Ženy - muži. Vyd. 1. Překlad Petr Babka. Praha: Portál, Spektrum (Portál), 48. ISBN 80-736-7145-X.

KERR, Susan, 1997. Dítě se speciálními potřebami. Vyd. 1. Překlad Daniel Hanšpach. Praha: Portál, Knihnice psychologické literatury. ISBN 80-717-8147-9.

KŘÍŽKOVÁ, Alena, 2006. Pracovní a rodinné role a jejich kombinace v životě českých rodičů: plány versus realita. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, Sociologické studie (Sociologický ústav AV ČR), 06/14. ISBN 80-733-0112-1.

KŘÍŽKOVÁ, Alena, 2007. Podmínky rodičovství v podnikovém prostředí v mezinárodním srovnání. 1.vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR. Sociologické studie (Sociologický ústav AV ČR) 07/9. ISBN 978-807-3301-279.

MATĚJČEK, Zdeněk, 1986. Rodiče a děti. Praha: AVICENUM, zdravotnické nakladatelství, n. p.

MATĚJČEK, Zdeněk, 1992. Dítě a rodina v psychologickém poradenství. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, Knižnice psychologické literatury. ISBN 80-042-5236-2.

MATĚJČEK, Zdeněk, 1992b. Rodičům mentálně postižených dětí. Vyd. 1. Praha: H&H. ISBN 80-85467-52-6.

MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk, 2002. Krizové situace v rodině očima dítěte: vývoj a výchova od početí do tří let. Vyd. 1. Praha: Grada, Pro rodiče. ISBN 80-247-0332-7.

MIOVSKÝ, Michal, 2006. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Vyd. 1. Praha: Grada. ISBN 80-247-1362-4.

PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří, 2009. Pedagogický slovník: základní metody a aplikace. 6., rozšířené a aktualizované vyd. Praha: Portál. ISBN 978-807-3676-476.

SINGLY, François de, 1999. Sociologie současné rodiny. Vyd. 1. Překlad Stanislav Štech, Ludmila Šašková. Praha: Portál, Spektrum (Portál), 48. ISBN 80-717-8249-1.

SOBOTKOVÁ, Irena, 2001. Psychologie rodiny. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 80-717-8559-8.

ŠPAŇHELOVÁ, Ilona, 2003. Dítě: vývoj a výchova od početí do tří let. Vyd. 1. Praha: Grada, Pro rodiče. ISBN 80-247-0552-4.

ŠVAŘÍČEK Roman, ŠEĐOVÁ Klára, 2007. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Portál s. r. o., Praha. ISBN 978-80-7367-313-0 .

VÁGNEROVÁ, Marie, STRNADOVÁ, Iva, KREJČOVÁ, Lenka, 2009. Náročné mateřství: být matkou postiženého dítěte. Vyd. 1. Praha: Karolinum. ISBN 978-802-4616-162.

VEBER, Jaromír, SRPOVÁ, Jitka a kol., 2005. Podnikání malé a střední firmy. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 80-247-1069-2.

VÍTKOVÁ, Marie, 2004. Integrativní školní (speciální) pedagogika: základy, teorie, praxe. Vyd. 2. Brno: MSD. ISBN 80-866-3322-5.

WEIKERT, Annegret, 2007. Výchova dítěte: osvědčené rady a řešení pro rodiče dětí každého věku. České vyd. 1. Praha: Vašut. Velký praktický rádce. ISBN 978-807-2365-272.

Přílohy

Příloha č. 1 – Schéma základních témat a otázek

SCHEMA ZÁKLADNÍCH TÉMAT			OTÁZKY
Současnost	Podnikání	Rozsah podnikání	Jak rozsáhlé a náročné je vaše podnikání?
		Velikost podniku	
		Časová náročnost	
		Přínos podnikání (psychický, finanční)	Je pro vás podnikání osobní realizací a uspokojením nebo ho provádíte např. z finančních důvodů?
	Péče o dítě	Časová náročnost	Kolik času denně vám osobně zabere péče o dítě?
		Asistence, pomoc odborníků	Pomáhají vám s péčí i nějací odborníci?
		Finanční náročnost	
	Rodina	Velikost	V jaké míře je vám nápomocna rodina?
		Sourozenci	
		Manžel, partner	
		Prarodiče	
	Matka	Psychická pohoda	Podnikáte z důvodu osobní realizace nebo je základní důvod finanční potřeba?
		Potřeba realizace	
Potřeba zajištění rodiny			

Minulost	Podnikání	Vznik podniku	Kdy jste se pustila do podnikání?
		Motivace, důvod	Jaký byl důvod vzniku? Vedla vás k tomu nějaká vnitřní motivace?
		Vývoj podniku	Zvětšil se podnik od dob, co jste začala podnikat?
	Dítě s postižením	Vznik postižení	Bylo postižení vrozené? Dozvěděla jste se o něm před porodem nebo až během života?
Soulad	Podnikání		Jaký je vůbec důvod toho řešení zaměstnání?
	Péče o dítě		Jde o usnadnění péče o dítě?
	Matka		Co vás na tom naplňuje a baví?
			Uspokojuje podnikání potřebu se realizovat?
			Jde o potřebu zajistit finanční oporu rodiny?
	Rady pro ostatní	Pro ostatní	Důležité podmínky (materiální)
Důležité podmínky (osobní)			Jsou potřeba určité vlastnosti, kterými musí matka, která se rozhodne pro totéž řešení, být vybavena?

Příloha č. 2 – Informovaný souhlas

Informovaný souhlas

Prohlašuji, že jsem byla obeznámena o průběhu výzkumu a dostala jsem předběžnou informaci o tématech, které budou během rozhovoru diskutovány.

Zároveň jsem si vědoma, že při rozhovoru můžu odmítnout odpovědět nebo ho kdykoli ukončit. Zjištěné informace budou uvedeny v bakalářské práci využité k výzkumu.

Souhlasím také s pořizováním zvukového záznamu, který bude nahráván po celou dobu rozhovoru na fotoaparát, popř. mobilní telefon. Záznam bude sloužit k přepsání a následně bude smazán.

Datum a místo

Jméno a příjmení

Podpis

Příloha č. 3 – Přepis rozhovoru, respondentka A

(Uvedeno pouze v tištěné formě bakalářské práce)

Příloha č. 4 – Přepis rozhovoru, respondentka B

(Uvedeno pouze v tištěné formě bakalářské práce)